

T. C. Temsilciler Meclisi TUTANAK DERGİSİ

Elli birinci Birleşim

22 . 4 . 1961 Cumartesi

İçindekiler

	Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	66
2. — Yoklama	67
3. — Başkanlığın Genel Kurula sunuşları	67
1. — 23 Nisan Millî Hâkimiyet Bayramı münasebetiyle Ulu Atatürk'ün ruhunu taziz için Kabrine Temsilciler Meclisi adına çelenk konulması hususunda karar alınması.	67:68
4. — Görüşülen işler	68
1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7)	68:92

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Bu Birleşimde 4 oturum yapan Genel Kurulda;

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısının görüşülmesine devam olunarak, komisyona verilen 119, 120, 122 ve 126 nci maddeler hariç 115 - 125 nci maddeler kabul olundu. 127 nci madde üzerinde görüşüldü.

22 Nisan 1961 Cumartesi günü saat 9,30 da toplanılmak üzere Birleşime son verildi.

Başkan
Kâzım Orbay

Kâtip
Rifat Çini

Kâtip
Alev Coşkun

Sorular

Sözlü Soru

1. — Temsilciler Meclisi Üyesi Suphi Doğukan'ın, Minneapolis Moline Türk Traktör ve Ziraat Makinaları Anonim Şirketine dair sözlü soru önergesi Tarım ve Ticaret Bakanlıklarına gönderilmiştir. (6/38)

Yazılı sorular

1. — Temsilciler Meclisi Üyesi Oktay Ekşi'nin, Yozgat'ın Yerköy ve Ordu'nun Mesudiye ilçelerinde son üç yıl içinde tahsil olunan vergi miktarına ve bu ilçeler halkına aynı yıllar içinde ne kadar kredi verildiğine dair yazılı soru önergesi Maliye Bakanlığına gönderilmiştir. (7/23)

2. — Temsilciler Meclisi Üyesi Oktay Ekşi'nin, Yozgat'ın Yerköy ve Ordu'nun Mesudiye ilçelerinde ekime ve dikime müsait arazinin yüz ölçümünün miktarına, bu arazinin zirai istihsal

durumuna dair yazılı soru önergesi Tarım Bakanlığına gönderilmiştir. (7/24)

3. — Temsilciler Meclisi Üyesi Oktay Ekşi'nin, Yozgat'ın Yerköy ve Ordu'nun Mesudiye ilçelerinden son üç yıl içinde satın alınan hububatın miktarına ve bu ilçelere aynı yıllarda ne miktar yemeklik hububat tahsis edildiğine dair yazılı soru önergesi Ticaret Bakanlığına gönderilmiştir. (7/25)

4. — Temsilciler Meclisi Üyesi Oktay Ekşi'nin, Yozgat'ın Yerköy ve Ordu'nun Mesudiye ilçelerinin yüz ölçümü ile nüfusuna dair yazılı soru önergesi Devlet Bakanlığına gönderilmiştir. (7/26)

5. — Temsilciler Meclisi Üyesi Fethi Elgün'ün, Devlet Denizyolları Deniz Nakliyat Şirketine görev alan Emekli Sandığı temsilcilerine dair yazılı soru önergesi Ulaştırma Bakanlığına gönderilmiştir. (7/27)

6. — Temsilciler Meclisi Üyesi Fethi Elgün'ün, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığında yapılan teftiş neticesine dair yazılı soru önergesi Maliye Bakanlığına gönderilmiştir. (7/28)

7. — Temsilciler Meclisi Üyesi Sait Erdinç'in, eski Kars milletvekillerinden birinin mahkûmiyetine karar verenler hakkında takibata geçilip geçilmediğine dair yazılı soru önergesi Adalet Bakanlığına gönderilmiştir. (7/29)

8. — Temsilciler Meclisi Üyesi Sait Erdinç'in, hâkimliğe tayin talebinde bulunanlardan istenen belgeler neticesinde verilen karara dair yazılı soru önergesi Adalet Bakanlığına gönderilmiştir. (7/30)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 9,30

BAŞKAN — İbrahim Senil

KÂTIPLER : Oktay Ekşi, Şahap Kitapçı

BAŞKAN — Birleşimi açıyorum.

2. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yaklama yapılacaktır.
(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Yeter sayı vardır.

3. — BAŞKANLIĞIN GENEL

KURULA SUNUŞLARI

1. — 23 Nisan Millî Hâkimiyet Bayramı mü-nasebetiyle Ulu Atatürk'ün ruhunu taziz için Kabrine Temsilciler Meclisi adına çelenk konul-masına karar alınması.

Şimdi verilmiş olan takrirleri okutacağım.

Yüksek Başkanlığa

Hükümranlık haklarının ilk defa millî irade-ye geçtiği ve birinci B. M. M. sinin toplandığı 23 Nisan Pazar gününe raslamaktadır. Cumhu-riyetimizin ikinci Anayasasının bu tarihî günde birinci müzakeresinin bitirilmesi mutlu bir tesa-düf olduğundan gündemin buna göre tanzimini arz ve teklif ederim.

Ali Rıza Akbıykoğlu

EMİN SOYSAL — Gündem dışı söz istiyο- rum.

BAŞKAN — Buyurun.

EMİN SOYSAL — Muhterem arkadaşlar, bir ricam var, yarın 23 Nisan, Millî Hâkimiyetin ilânı günü. Bu mesut yıldönümünde bizim de el birliği yaparak bugün icabederse müstemirren çalışmak suretiyle Anayasayı bitirerek Ata-türk'ün ruhunu şadedelim. Yarın da hep beraber aziz Ata'nın Kabrine çelenk koyalım. Bunu arz ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Ali Rıza Akbıykoğlu.

ALİ RIZA AKBIYIKOĞLU — Bu mevzuda bir takrir vermiştim, lütfen reye koyunuz.

ALİ RIZA AKBIYIKOĞLU — Muhterem arkadaşlarım, yarın 23 Nisandır. Hükümranlı-ğın millet iradesine geçtiği bir gündür ve dola-yısıyla Birinci Büyük Millet Meclisinin toplan-dığı tarihî bir gündür. Bu bakımdan Cumhuri-yetimizin ikinci Anayasasının birinci müzakere-sinin tamamlanması hakikaten bir tesadüf ola-caktır ve dolayısıyla Temsilciler meclisi de tari-hî vazifesini yapmış bulunacaktır. Bu bakı-mdan Yüksek Heyetiniz tarafından gündemin tesa-rıyı ikmal edecek şekilde tanzimi isabetli ola-cak ve Atatürk'ün ruhu şad olacaktır.

BAŞKAN — Müsaade buyurursanız Başkan-lık Divanının bu husustaki noktai nazarını arz edeyim. Malûmunuz olduğu üzere komisyona iade edilmiş olan maddelerle birlikte daha 50 kadar maddenin müzakeresi icabetmektedir. Bugün çalışılsa dahi tasarının ikinci müzakere-si yapılmayınca tasarı Yüksek Meclise kabul edilmiş sayılmıyacaktır. Tasarının bugün ikin-ci müzakeresini de yapmak suretiyle bitirilmesi mümkün olamayacağına göre, Başkanlık Divanı mesainin semereli olması lüzumunu göz önüne alarak bugün saat 13 e kadar çalışmayı muvafık bulmuştur.

NECİP BİLGE — Muhterem arkadaşlarım, bu teklifin kabul edilmesi, esasın şekle feda edilmesini tazammun eder. Böyle bir durum da Atatürk'ün ruhunu incitir. (Alkışlar)

Atatürk'ün kabrine çelenk koyma Yüksek Meclisinizin kararına bağlıdır. (Önerge verdik. sesleri)

ALP KURAN — Sayın hocamız Necip Bilge'nin kanaatine iştirak etmemeye imkân yoktur. Bu önergeyi veren arkadaşımız, maddeler okunma-dan reye reye diyen bir arkadaşdır. Şüpesiz, biz Anayasayı müzakere etmeden, üzerinde ko-nuşmalar yapıp esaslı kanaata varmadan kabul

etmek üzere buraya gelmedik. Binaenaleyh Necip Bilge'nin söylediği gibi, lütfen vazifemizi yapalım, esasî şekle feda etmiyelim. Bu şekilde, demagogik lâflarla Anayasanın hemen müzakerede edilip kabul edilmesi asla doğru değildir. Ne kadar üzerinde çalışırsak o kadar iyi netice alırız, Atatürk'ün ruhu saygı da bunu icabettirir zannediyorum.

ALİ RIZA AKBIYIKOĞLU — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Mesele tavazzuh etmiştir.

ALİ RIZA AKBIYIKOĞLU — Sataşma vardır. Söz istiyorum.

BAŞKAN — Sataşma yoktur.

ALİ RIZA AKBIYIKOĞLU — Sataşma var, müzakereyi sabote ettiğimi söylediler, reye koyun.

BAŞKAN — Arkadaşımız sataşma olduğunda ısrar ediyor. Konuşup konuşmaması hususunu reyinize arz edeceğim. Konuşmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir, buyurun.

ALİ RIZA AKBIYIKOĞLU — Muhterem arkadaşlarım, biraz evvel bu mevzuda konuşan Alp Kuran arkadaşımız şahsıma taarruz etti, sataştı. Her halde bu mevzuda, Cumhuriyetimizin ikinci Anayasasının konuşulması ve kabulü mevzuunda muhakkakki, daha çok hassas, vatanperver bir memleket evlâdım.

Muhterem arkadaşlarım, bendeniz 1950 senesinden beri hürriyet mücadelesi safına katılmış, çalışmış ve aynı zamanda memlekette hukuk nizamının, demokrasi nizamının kurulmasında az da olsa hizmeti sebk etmiş bir arkadaşınızım. Anayasanın müddetle mukayyet bulunması lüzumuna, müddet geçtiği takdirde iyi

bir Anayasanın kabulünün, ben, daha çok tehlikeli bir durum arz edeceğine inanmış bir insanım.

Alp Kuran arkadaşımız her mevzuda kürsüye çıkar ve önergeler verir, fakat verdiği önergeler her defasında Yüksek Heyetiniz tarafından reddedilir ve nihayet arkadaşımız havanda su döver. Üzerinde hassasiyetle durduğumuzu ve muhterem arkadaşlarımızın Anayasanın bir an evvel çıkmasını arzu etmekte olduklarını arz etmeyi bir vazife bilirim. (Alkışlar)

ALP KURAN — Sataşmıştır, söz istiyorum, ısrar ediyorum.

BAŞKAN — Sataşma yoktur, arkadaşımız ısrar ediyor, keyfiyeti reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Ali Rıza Akbıykoğlu'nun önergesi okunmuş bulunmaktadır, Riyaset Divanı da görüşünü arz etmiştir.

Önergede bugün öğleden sonra ve sabaha kadar, hattâ yarın da çalışılmak suretiyle Anayasanın birinci müzakeresinin bitirilmesi istenilmektedir. Bu hususu yüksek oylarımıza arz ediyorum. Bu şekilde çalışmayı kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

İkinci takrir Aziz Atatürk'ün kabrine bir çelenk konulmasına dairdir. Bu hususu yüksek kararlarınıza arz ediyorum. (Reye lüzum yok, sesleri) Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Riyaset Divanınca bu vazife ifa edilecektir.

Şimdi Anayasa tasarısının müzakeresine devam ediyoruz.

3. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7)*

BAŞKAN — Komisyona iade edilmiş olan 84 ncü madde komisyondan gelmiştir. Gelen yeni metni okutuyorum :

e) İktüzük, siyasi gruplar ve kolluk işleri

MADDE 84. — Türkiye Büyük Millet Meclisi ve meclisler, çalışmalarını, kendi yaptıkları iktüzüklerin hükümlerine göre yürütürler.

İktüzük hükümleri, siyasi parti gruplarının, meclislerin bütün faaliyetlerine kuvvetleri oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenle-

nir. Siyasi parti grupları en az on üyeden meydana gelir.

Meclisler, kendi kolluk işlerini başkanları eliyle düzenler ve yürütürler.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı?... Maddeyi yüksek oylarımıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Yine komisyondan gelen 126 ncü maddeyi okutuyorum :

II. Sayıştay

MADDE 126. — Sayıştay, genel ve katma

bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümleri ve diğer özellik işleri, başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz stiyen var mı?... Maddeyi Yüksek oylarınıza arz ediyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

III. Kesin hesaplar

MADDE 127. — Kesin Hesap Kanunu tasarıları ile millî bütçe tahminlerinin gerçekleşmiş tutarlarını gösteren hesaplar, kanunda daha kısa bir süre kabul edilmemiş ise, ilgili oldukları mali yılın sonundan başlayarak en geç ikinci yılın Kasım ayı başına kadar, Bakanlar Kurulunca, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay, genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu Kesin Hesap Kanunu tasarısının verilmesinden başlayarak en geç altı ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

BAŞKAN — Madde hakkında söz istiyen var mı?

ZİYA MÜEZZİNOĞLU — Muhterem arkadaşlar, burada bir nokta üzerinde bir iki dakika tevakkuf etmek istiyorum. Yüksek Heyetinizin malûmu olduğu üzere bütçe aslında tahminler cetvelidir ve Bütçe Kanununda bir mezuniyet vesikası mahiyetindedir. Tatbikat neticesi Kesin Hesap Kanunu ile taayyün eder. Bu hüviyeti ile Kesin Hesap Kanunu, teşriî organca icraya verilmiş olan mezuniyet neticesini takibetmek bakımından hususi bir ehemmiyet arz eder. Vaziyet böyle olduğu halde memleketimizde şimdiye kadar tatbikatta maalesef Kesin Hesap Kanunu teşriî organda lâıyk olduğu alâkayı görememiştir. Bunun başlıca sebebinin Kesin Hesap Kanunu bütçe tatbikatı nihayetlendikten çok uzun zaman sonra Meclisin ıttılama arz edilmesinde aramak doğrudur. Filhakika 1924 Anayasasında, Kesin Hesap Kanunu tasarısının Hükümetçe hazırlanıp Meclise sunulması için kabul edilmiş olan müd-

det 19 ayı bulmamaktadır. Yeni anayasa tasarısı da bu maddesinde aynı müddeti muhafaza etmektedir. Teşriî organın bütçe tatbikatını lâıyk olduğu ehemmiyetle takibedebilmesi için bu müddetin kısaltılması şarttır. Esasen o tarihten bugüne kadar şartlar da değişmiştir.

Memlekette münakale imkânları gelişmiş ve Devletin muhasebe işleri makinalaşmış bulunmaktadır. Nitekim tatbikatta kesin hesapların Anayasada derpiş edilen müddetten evvel hazırlandığı da görülmektedir. Bu bakımdan maddi bir imkânsızlık da bahis mevzuu değildir.

Bu hususları nazara alarak bir önerge takdim etmiş bulunuyorum. Takdirlerinize arz ederim.

BAŞKAN — Madde hakkında verilmiş önergeler vardır okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Tasarının 127 nci maddesinde :

a) Kesin Hesap kanunu tasarısının Hükümetçe tanzim ve Türkiye Büyük Millet Meclisine takdimi için derpiş olunan müddetin (en geç altı ay):

b) Sayıştayın genel uygunluk bildirimini hazırlaması için derpiş olunan müddetin de (en geç üç ay)

Şeklinde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Ziya Müezzinoğlu

Yüksek Başkanlığa

93 nci maddedeki «Millî bütçe tahminlerini gösteren rapor» sunulması hükmü Yüksek Meclis ve komisyonca yeter görülerek 125 nci maddede yapılan değişikliğe uygun olarak,

127 nci maddeden « . . . ile millî bütçe tahminlerinin gerçekleşmiş tutarlarını gösteren hesaplar»

İbaresinin çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Cahit Zamangil

Yüksek Başkanlığa

Anayasa tasarısının 127 nci maddesinde kesin hesapların tanzimi ve Sayıştayın genel uygunluk bildirimini sunmak için kabul olunan 20 aylık ve 6 aylık müddetler, bütün teşriî muraakabenin esasını teşkil eden mali kontrol bakımından B. M. M. nin fonksiyonunu fiilen tamamen ortadan kaldıracak mahiyettedir.

Bu itibarla maddenin aşağıdaki şekilde tadilini arz ve teklif ederim.

Madde 127 — Kesin Hesap Kanunu tasarıları ile millî bütçe tahminlerinin gerçekleşmiş tutarlarını gösteren hesaplar, ilgili oldukları malî yılın sonundan başlayarak en geç 7 nci ay başına kadar, Bakanlar Kurulunca, T. B. M. Meclisine sunulur.

Sayıştay, Genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu Kesin Hesap Kanunu tasarısının verilmesinden başlayarak en geç 4 ay içinde T. B. M. Meclisine sunar.

Bedî Feyzioğlu

BAŞKAN — Takrirleri oylarınıza arz etmek üzere tekrar okutacağım.

(Ziya Müezzinoğlu'nun önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iştirak ediyor mu?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — İltihak etmiyoruz.

BAŞKAN — Önergenin nazarı dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Cahit Zamangil'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iltihak ediyor mu?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — İltihak ediyoruz.

BAŞKAN — Komisyon iltihak ediyor. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

(Bedî Feyzioğlu'nun önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAA — Komisyon iltihak ediyor mu?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — İltihak etmiyoruz.

BAŞKAN — Önergeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Maddeyi, komisyonun kabul ettiği tadil ile birlikte okutuyorum.

III - Kesin hesaplar

MADDE 127. — Kesin hesap kanunu tasarıları, kanunda daha kısa bir süre kabul edilmemiş ise, ilgili oldukları malî yılın sonundan başlayarak en geç ikinci yılın Kasım ayı başına kadar, Bakanlar Kurulunca, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay, genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesin hesap kanunu tasarısının verilmesinden başlayarak en geç altı ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

BAŞKAN — Maddeyi bu şekilde yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Yüksek heyetin dünkü müzakerelerde izhar ettiği temayüle uygun olarak İktisadi Devlet Teşekkülleri ve teşebbüslerinin denetlenmesinin Anayasada bir madde halinde bulunmasını teminen 127 nci maddeden sonra müstakil bir madde olarak bir metin teklif ediyoruz. Eski 128 nci maddeye geçmeden evvel bu maddenin müzakere ve kabul edilmesini teklif ediyorum.

BAŞKAN — Komisyonun teklif ettiği yeni maddeyi okutuyorum.

MADDE 128. — Kamu, iktisadi teşebbüslerinin denetlenmesi için gerekli usuller kanunla düzenlenir.

BAŞKAN — Bu yeni madde hakkında söz isteyen var mı?

FERİD MELEN — Muhterem arkadaşlar, teklif yerindedir, zaten başka türlüünü de bu anda yapmaya imkân yoktur. Yalnız ayrı bir madde halinde tedvin etmeye lüzum olmayıp, 127 nci maddeye ilâve edilmesi daha uygun olur ve bu suretle mütaakıp maddelerin de numarası değişmemiş olur.

CAHİT ZAMANGİL — Burada iki kelime geçmektedir. Her ikisi de Türkçedir. Elbette maksada göre bunların birisi tercih edilecektir. Şimdiye kadar yönetim ve denetim şeklinde maddelerde ifade edilmiştir.

Bir de (içinde) kelimesi vardır. Gerekli tedbirler kanunla gösterilir diyor.

Yalnız kamu iktisadi teşebbüslerinin denetim usulleri kanunla gösterilir.

BAŞKAN — Başka söz isteyen var mı?

HIFZI OĞUZ BEKATA — 128 nci madde plânla ilgili bir maddedir. Kamu iktisadi teşebbüsleri bu plânın doğuracağı neticelerle ilgilidir. Bu itibarla, «yapılacak plânların ve kamu iktisadi teşekküllerinin denetimi kanunla düzenlenir.» dediğimiz takdirde hem 128 nci madde de noksan kalmaz hem de her ikisini burada birleştirmiş oluruz.

Bu şekilde düzeltilecek olursa daha iyi olur kanaatindeyim.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlarım, tabiatıyla Yüksek Heyetiniz arzu ederse bir fıkra olarak bir yere bu hük-

mü de koruz. Biz Anayasanın maddelerinin sırasını bozmamak taraftarıyız.

Sayın Bekata'nın fikrine iştirak etmiyoruz. Plânın denetiminden katı olarak bahsedilecek olursa, plâna girecek olan muhtelif dokümanların da bunun içine girmesi lâzımdır. Bunların ise bir kısmı hususi sektörü ilgilendirecektir. Sanki bütün bunlar bir devlet yönetimi, bir heyet murakabesi altına sokulmuş gibi bir intihbat vereceğinden bu fikre iştirak edemiyoruz.

ZIYA MÜEZZİNOĞLU — Efendim, kamu iktisadi teşebbüslerinin denetiminden bahsediliyor. Yönetimden tasarıda hiç bahsedilmiyor. Aca ba yönetim ve denetim demede bir mahzur var mı?

TURAN GÜNEŞ — Hiçbir mahzuru yoktur.

BAŞKAN — Efendim, komisyondan yeni gelmiş olan fıkrayı okutuyorum :

Madde 127, son fıkrası :

(Kamu iktisadi teşebbüslerinin denetlenmesi için gerekli usuller kanunla düzenlenir.)

BAŞKAN — Şimdi 127 nci madde kabul edilmiş bulunuyor. Yapılmış olan teklife göre bu hükmün bu maddeye fıkrası olarak ilâve edilmesi isteniyor.

Efendim, bu teklifin 127 nci maddeye bir fıkrası olarak eklenmesini kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

127 nci maddeye bir fıkrası olarak eklenmesi kabul edildiğine göre tasarının 2 nci müzakeresinde nazarı itibara alınmak üzere eski 128 nci maddeye geçiyoruz.

IV. — Kalkınma.

a) Plânlama.

MADDE 128. — İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma plâna bağlanır. Plân, Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen bir kanunla yürürlüğe konulur.

Kalkınma bu plâna göre gerçekleştirilir.

Plân Kanununun hazırlanmasında, uygulanmasında ve değiştirilmesinde gözetilecek esaslar ve plânın bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesini sağlayacak tedbirler, özel kanunda; tasarının Meclislerce görüşülmesinde ve kabulünde uygulanacak usuller, meclislerin içtüzüklerinde gösterilir.

BASKAN — Daniş Koper.

DANIŞ KOPER — Muhterem arkadaşlar, bu mevzuda metin itibarında basit bir, iki de-

ğişiklik yapılması hususunu arz ve teklif edeceğim. Fakat bunlar şekil itibariyle basit olduğu kadar, mahiyeti itibariyle mühimdir. Bunları kısaca tafsil etmek istiyorum: Maddemiz; «Plân, Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen bir kanunla yürürlüğe konulur.» diyor. Halbuki, burada plân «esaslarının» kanuna bağlanması hususunu derpiş edersek, tatbikatta kolaylık bakımından, daha uygun olur. Zira plân, uzun senelerin tetkikatı ile meydana gelebilecek ve çok detaylı bir iştir. Plânın teknik olarak yapılmasını sağlayacak, tamamiyle icra mahiyette olan hazırlıkların tatbikattaki esaslarını hedefini ve sınırlarını gösteren esaslar, bir kanunla düzenlenirse o zaman, hem kanun çabuk çıkar ve plân faaliyetine süratle geçilir, hem de seçimden sonra iktidara gelen parti süratle plânın tatbikına geçmiş olur. İktidara gelen parti plân kanunu hazırlamak üzere uzun zaman kaybetmemiş olur. Bendeniz 2 nci fıkranın, «alkınma bu plâna göre gerçekleştirilir.», şeklinin «kalkınma, bu esaslara göre plânlaştırılır ve gerçekleştirilir.» şeklinde tadilini teklif ediyorum.

Bir de üçüncü fıkrası başında, «Plân kanununun hazırlanmasında» tâbirinin yerine «plânların hazırlanmasında, uygulanmasında ve değiştirilmesinde yönetilecek esaslar» şeklini arz ve teklif ediyorum.

Kısaca şunu arz edeyim ki, bir plânın dört esası vardır. Birincisi: Temeli. Plânın üzerine oturduğu zemin. Bu bazan doktriner mülâhazalar da olabilir. İkincisi: Plânın esasları. Yani bu plân zemini üzerine parti programı oturtulacaktır. Bu suretle tesbit edilen esaslar Hükümet programını temsil edecektir. Ondandır üçüncü olarak ana hatlar gelir. Makro plân dediğimiz plânlar gelir. Bundandır dördüncü olarak mikro plânlar gelir. Bunlardan ilk ikisi, siyasi veçhe arz eder. Diğer ikisi ise ihtisas işidir. Bunları meczetmek doğru değildir. Binaenaleyh plânların hazırlanmasında, kalkınmanın plânlaştırılmasında doğrudan doğruya esaslar kanunlarla tesbit edilmelidir.

Şimdi plâncılıkta evvelâ yukardan aşağıya, ondan sonra da aşağıdan yukarıya bir geliş vardır. Plân Hükümet programından çıkıyor. Bu plân Anayasada yerini aldığı için, Plânlama Dairesince hazırlanacak ve küçük plânlar bilâha-

ra birleştirilerek makro plân haline sokulacaktır. Hazırlanacak bu plân dairelerine intikal etmiş olacak ve tatbikata geçilecektir. Biz eğer Plân Kanununu kabul edersek bu kanunu rijit bir hale, hareketsiz hale getirmiş oluruz. Plân organik bir şeydir. Zamanın şartlarına göre ve zamanla tadil edilmesi lâzımgelen bir şeydir. Şöyle bir neticeye vararak peşin olarak bir plânı tâyin etmeye maddeten imkân yoktur. Bu itibarla bu hareket kabiliyetini sağlamak için ve daimî bir şekilde değişiklikleri teknik ve ihtisas seviyesinde kontrol ederek her seferinde bir plân kanunu tedvin etmemek için, plânlamanın ihtisas dairesinde tahakkuk ettirilmesini arz ve teklif ediyorum. Bunun için de bir önerge takdim ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Ferid Melen.

FERİD MELEN — Muhterem arkadaşlarım; ben de, benden evvel konuşan arkadaşların fikirlerine tamamen iştirak ederek, buna muvazi bir istikamette konuşmak istiyorum.

Evvelâ şunu arz edeyim ki, kalkınmanın plânla yürütülmesi fikri tamamen yerindedir. Bilhassa az gelişmiş memleketlerde kalkınma hızını artırmak için bu zaruridir. Yalnız, bu mevzuda iki nokta üzerinde tereddüt mevcuttur. Bu, her sahada, ilim sahasında da mevcuttur. Tatbikatta da mevcuttur. Bir defa, bu plânlama tam bir plânlama mı, yoksa mahdut hedefli bir plânlama mı olacaktır? Bütün iktisadi ve hattâ sosyal faaliyetler toptan mı plânlanacak? Daha geniş sürette bütün memleketin faaliyetleri toptan bir plâna mı bağlanacak, yoksa sadece sanayi, zirai, kültürel kalkınma ve sosyal bâzı mevzularımızı mı plânlayacağız? Bu nokta ehemmiyetlidir zannediyorum. Plân maddesi, birinci tarza göre hazırlanmış bir maddedir. Yani memleketin iktisadi, sosyal ve kültürel bütün faaliyetlerini bir tek plâna bağlamak istemektedir. Ve daha ileri giderek, bu plânı kanunla tasdik ettirerek yürütmek istemektedir. Bir defa bütün faaliyetleri bir tek plâna bağlayıp bunu kanunla yürütmeyi arz eylediği müşkülât meydandadır. Ve demokratik esaslarla kabülitelif değildir. Garbi - Avrupa'da bu türlü bir plânlama yapılmamıştır. Bir ara harb sonrasında Fransa'da böyle bir plân yapılmıştır. İtalya'da da bir bölge plânı yapılmıştır. Ama tatbik kabiliyeti olmamıştır. İkinci olarak plânlamanın kanunla sert

esaslara bağlanmaması lâzımdır. İktidarlara göre plânlar değişebilir. Her iktidarın kendine göre plânı olur. İktidarların, bir kanunla kendilerinden sonra gelecek iktidarlara bağlamaması lâzımdır. Daha sonra gelecek iktidarların önüne sedler çekilmemelidir. Bundan dolayı arkadaşımızın teklifinde olduğu gibi hakikaten plânı kanuna bağlamak yerine, plânın nasıl yapılacağını tesbit edecek bir kanunu tedvin edilmesine ihtiyaç görüyorum. Bu plânlama için kâfi gelecektir. Sonra, bütün faaliyetleri içine alan plân yerine sadece kalkınma hedeflerini ve kalkınma mevzularını içine alan plân derpiş etmeliyiz. Zannediyorum ki bu maddenin plânın kanuna bağlanmasına dair hükümlerini kaldırırız, plânın nasıl yapılacağını kanunla tesbit edersek arz ettiğim hususlar kendiliğinden temin edilmiş olur. İstikbali çok sıkı ve sert bağlarla bağlamaktan fayda deyil zarar hâsıl olabilir.

BAŞKAN — Hıfzı Oğuz Bekata.

HIFZI OĞUZ BEKATA — Muhterem arkadaşlarım; benden evvel konuşan arkadaşların fikirlerine katıldığım için, bunları tekrar etmeyeceğim. Kabul edecek ve iştirak edeceğiz ki, hepimiz bugün memleketimizin içine girdiği buhranın başlıca sebebi plân ve programsız gidiştir. O halde bunun ıstırabını duyan Komisyonun plân zihniyetini Anayasaya mal etmesi elbette üzerinde durulmaya ve tasvibedilmeye şayan bir fikirdir.

Benim dokunacağım iki küçük nokta ve bir de esas vardır. Burada Plân Kanunu kelimesi geçiyor. Plân Kanunu, Ferid Melen'in de kısmen tebarüz ettirdiği gibi iktisadi, sosyal ve kültürel hayatın icabettirdiği plânları içine alacak bir plân olamaz. Bu Plân Kanunu hususunda Komisyon tarafından bir tavzihin yapılmasında isabet olur.

İkinci bir küçük taraf ki, bizim memleketimizde noksan kalan bir ananeyi zihniyetle beraber maddeleştirdiğimiz bu plân içine koymak için yapılmaktadır. Bu da çıkacak olan kanunda her şey nazarı itibara alınmış da plânın tatbikatının denetimi, kaydı konmamıştır. Bu itibarla burada, «Önlenmesini» kelimesinden sonra, «plân tatbikatının denetimini sağlayacak tedbirler» kelimelerinin ilâvesini mutazammın bir teklif yapıyorum.

Bu maldede üzerinde duracağım diğer bir

husus da şu: İtiyatlarımız odur ki, plânlama Dairesi doğrudan doğruya Hükümetin emrinde bir teşekkül olarak kaldığı takdirde yavaş yavaş memur haleti ruhiyesi bu teşekküle de girer. Ve plânlar, siyasi takdirlerin keyfî hareketleriyle suiistimal edilebilir. Bunun içindir ki, başka memleketlerde meselâ Fransa'da Ekonomi Konseyi gibi, Hükümetin doğrudan doğruya kontroluna tâbi olmıyan konseyler kurulmaktadır. Bundan maksat, Hükümetin keyfî takdirlerinin dışında plân yapılabilmesi ve noktai nazar serd edilebilmesi imkânlarını vermektedir. Bizim bu plânlama fikrinin özelliği, zarureti dolayısıyla Anayasada bulunması isabetinin yani başında, eğer Plânlama Dairesini, bir plâncılık zihniyeti ile, Hükümete bağlı her hangi bir teşekkül veya daire haline getirirsek memleket için arzu edilen neticelerin tamamen istihsal edilemeyeceği tereddüdünü taşımaktayım. Esbabı mucibede pek belirtilmiyen bu husus hakkında şimdi verecekleri izahat ile konuya ışık tutucu istikamette, Daniş Koper'in dediği gibi, plân zaruretinden ne anladıklarını ve siyasi partilerin programları haricinde siyasi bir düşünce ile yapılan işlerin istikbalini düşünüp düşünmediklerini ve bunun madde içinde hangi teminata bağlandığını tavzih ederlerse zannedirim ki, büyük bir hizmet etmiş olurlar.

BAŞKAN — Ziya Müezzinoğlu.

ZIYA MÜEZZİNOĞLU — Muhterem arkadaşlarım; benden önce konuşan muhterem hatip arkadaşlar, plânın memleketimiz için arz ettiği ehemmiyete temas ettiler. Ben de huzurunuzu fazla işgal etmeden lüzum ve ehmmiyetini ifade etmek isterim.

Bu noktada hatıra gelen bir sual, ki çok defa ortaya konmuştur, acaba böyle bir müessesenin Anayasa hükümlerinin arasında yer almasında isabet olup olmadığı noktasıdır. Biraz evvel arkadaşımızın da ifade ettiği gibi, memleketimizin realitelerini ve yakın mazinin tatbikatını nazarı dikkate alacak olursak, bu müessesenin Anayasaya girmesinde isabet olduğunu teslim etmemiz icabeder.

Bu noktayı tesbit ettikten sonra, maddenin metni üzerinde şu iki hususu arz etmek istiyorum. Maddenin metninde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmanın plânlanmasından bahsedilmektedir. Umumiyetle tatbikatta plânlamadan bahsedildiği zaman anlaşılın mâna, iktisadi

plânlamadır. Zannediyorum ki, maddenin bu şekilde yazılması her mânada bir plânlamayı ifade etmektedir. Haddizatında gayenin böyle olmadığını kabul etmek lâzımdır. Yalnız iktisadi plânlamadan ve bunun yanında sosyal plânlamadan bahsetmek, maksadı ifade edecektir. Zira kültürel kalkınma bu ikisinin içinde mündemiçtir. Nitekim, Plânlama Dairesi Kanununda iktisadi ve sosyal plânlamadan bahsedilmiştir. Bunun yanında plânın kanunlaşması lüzumuna inanıyorum. Daha bir müddet plânın kanunla tatbik mevkiine konmasında ve yapılacak değişikliklerin de yine bir kanunla düzenlenmesinde ve bunların teşrii organın murakabesi altında olmasında fayda vardır. Ancak kanun tasarısının metnini bu noktadan tetkik ettiğimiz zaman bir haşiv dikkati çekmekten geri kalmıyor.

1 nei fıkranın 2 nei cümlesi «Plân, Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen bir kanunla yürürlüğe konulur» ibaresini taşımaktadır. Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanması ve Büyük Millet Meclisince kabul edilmesi zannediyorum ki, açık bir mevzu teşkil ediyor. Plân kanununun hazırlanmasından bahsediliyor. Öyle zannediyorum ki 1 nei fıkranın 2 nei cümlesini yeniden yazmak muvafık olacaktır. Yüksek Heyetinize ve Muhterem Komisyonun nazarı dikkatine arz ederim.

BAŞKAN — Şevket Raşit Hatiboğlu.

ŞEVKET RAŞİT HATİPOĞLU — Muhterem arkadaşlar; yakın zamanlarda, geçmiş yıllarda plân ve program meselesi bu memleketin en mühim meselesi, hemen hemen bütün köşelerinde günün mevzuu idi. Türk milleti, ekonomik teşebbüslerde son zamanlarda Hükümetin plânsızlığı yüzünden çok ıstırap çekti. Zararlara uğradı. Birçok servetler bu yüzden israf edildi. Bana öyle geliyor ki, yeni Anayasanın yapılmasında işte bu zaruretler böyle bir maddenin tedvinine sebeb olmuştur. Ama bugün huzuruza getirilen maddeyi bendeniz kendi ölçülerime göre kifayetsiz buluyorum. Neden Anayasaya plânlama zaruretini koymuş bulunuyoruz? Evvelâ şundan; plân mevzuu bir politika mevzuu değildir. Haddizatında plân mevzuu teknik bir ihtisas mevzuudur. Bu itibarla, her hangi bir iktisadi teşebbüse girişilirken plânın asıl olması şarttır. Devlet memleketin iktisadi gidişini de plâna göre yöneltmek zorunda olmalıdır. Hulâsa bütün teşebbüslerin müsnet ik-

tisadi plânlara bağlanmasının prensip sayılması Anayasada yer almak gerekir. Bu plânlarda politikacılar tarafından değiştirilememelidir. Yoksa, yapılacak her iktisadi teşebbüsün ayrıca bir kanunla, plân kanunu ile meclisler huzuruna getirilmesinin mânası anlaşılabilir. Kısaca plân ilim ve ihtisas adamları tarafından yapılmalı, gerekirse gene onlar tarafından değiştirilmeli, hükümetler ancak plânları tatbik etmelidir.

Tabii hürada bahis konusu olan plân totaliter bir plân değildir. Eğer bütün millî ekonomi şubelerini tek plân içerisine alıp da bu plân otoriter yürütülmek istenirse, işin mahiyeti değişir ve böyle bir tutumun demokratik rejimlerde yeri yoktur. Türkiye bugün de kuruluş halindedir. Kuruluşa aidolan plânların teknik ekonomik ve tabii imkânlarla ve zaruretlere uygun olarak yapılması lâzımdır. Bu yapılmadığı için yakın geçmişte, demokratik iktidarı devrinde neler olduğunu hepimiz biliyoruz. Bizim çektiğimiz ıstırap, iktidarı ele geçirenlerin kendilerini dahi ve tek yetkili zannedip, plânı programı bir tarafa bırakıp kendi bildiklerine hareket etmelerindedir. Yüksek Meclisiniz, istikbalde böyle tehlikeleri önlemek için plân mevzuunda Anayasaya kesin prensiplerin konmasını istemektedir. Bu bakımdan madde kifayetsizdir.

Konu ehemmiyetlidir. Onun için bu konu üzerinde daha etraflı durmak zarureti vardır. Teklifim şu olacaktır. Komisyon bu maddeyi geri alsın, üzerinde işlesin. Evet bu madde haddizatında plânın zarureti ifade ediyor. Bu madde memlekete ait büyük kalkınma işlerini teknik, ekonomik zaviyelerden, memleketin malî takati ve imkânları ölçülerek hesaba müstenit plânlara bağlanmamasını gözetiyor.

Her hangi bir parti iktidara geldiği zaman iktisadi teşebbüsleri keyfine göre değil, bu maddenin prensiplerine göre yürütmesini sağlamak istiyor. Bu prensipleri her hangi bir kanuna koyduğunuz zaman iktidara gelen parti bu kanunu değiştirmekle prensipleri ortadan kaldırabilir ve plânsızlık gene alır yürür. Bir kere başlamış olan işler yarıda kalır. Yeniden yeni maceralara girilir. Mesele bu biçim kargaşalıkları önlemek işlerinde ve teşebbüslerde istikrarı ve devamlılığı sağlamaktır.

Evet mesele; istikrarı temin etmekle, Türk vatanının imarında, Türk milletinin ekonomisinin gelişmesinde devamlılığı ve ölçülü, hesaplı

olmayı sağlamaktır. Bunun için de, Anayasada evvelâ Hükümetin dışında, tamamiyle teknik ve ilmi bir ihtisas dairesi olarak plânları hazırlamakla mükellef bir dairenin kurulması ve buraya iktidarı elinde tutanların nüfuz ve tesirlerinin sirayet etmemesinin sağlanması lâzımdır. Plânın asıl büyük faydası önce buradadır.

İkincisi, hangi mevzuda olursa olsun, plânlara uygun olarak, bütçede kalkınma ve yatırımlar için para ayrılmasının da şöyle bir prensip ittihaz edilmelidir. Yatırım teklifleri plânları ile Meclise gelmeli ve Mecliste tasvibedildikten sonra ancak yürürlüğe girmelidir.

Meclisin rızası dışında hükümetlerce kendi kefiiflerine plânsız yatırımlar yapılmaması lâzımdır, kanaatindeyim.

Teklifime muhterem komisyon iltihak ederse çok faydalı olur. Böylece madde daha vazıh bir hale getirilmiş olur. Komisyondan bu maddeyi geri almasını bu zaviyeden incelemesini rica ediyorum. Çünkü madde bu haliyle müphemdir.

Hattâ benim üzerimde bıraktığı intibaa göre, doğrudan doğruya iktisadi, kültürel ve sosyal kalkınmayı topyekûn plâna bağlıyor kanaatini vermektedir. Onun böyle bir kanaate varmış olması, bu madde için özür teşkil eder.

Efendim, zamanımı aldım, özür dilerim. Bu madde mühimdir. Türkiye'nin istikbali ve inkişafı bakımından mühimdir. Teklifime ıstırap ederlerse, bu maddeye zaruri prensipleri en vazıh ve sağlam bir şekilde koymuş oluruz. Mâruzatım bundan ibarettir. (Alkışlar)

BAŞKAN — Fahri Belen.

FAHRİ BELEN — Muhterem arkadaşlar, plânı inkâr eden bir zihniyet karşısında 1950 senesinde Nafia Bakanlığımın istifa ettim.

Bu hususta birçok gayret sarf ettim. Kanun hazırlattım; fakat Vekiller Heyetinde plânların kanunlaşması meselesini kabul ettiremedim. Aradan 10 sene geçtikten sonra meselenin bir kanun mevzuu değil, bir Anayasa mevzuu olmasından duyduğum bahtiyarlığı tariftim âcizim.

Zira arkadaşlarım, benden evvel konuşanların da belirttiği gibi bunun Anayasada ne tarzda yer alacağını tâyin etmek meselesi çok önemlidir. Anayasadaki rijit hükümler belki plânları da dondurabilir, hatalara yol açabilir. Ben, bu bakımdan, benden evvel konuşan sayın ha-

tibin -ismi de öyledir- fikrine iştirak ediyorum.

Eğer komisyon, maddenin tekrar gözden geçirilmesini kabul etmezse bu işin mütehassısı olan ve benim mesai arkadaşım olan Daniş Koper'in teklifinin kabul edilmesini iştirham ediyorum, arkadaşlar. (Alkışlar)

BAŞKAN — Âmil Artus.

ÂMİL ARTUS — Muhterem arkadaşlarım, son 10 yıl içinde plân konusunda çok söz edildi. Arkada kalan bu 10 yıl içinde memleketi idare eden iktidar, plânı inkâr etti ve plânsız olmakla öğündü. Millî İnkılâptan sonra, Millî İnkılâp Hükümetinin ilk işi biliyorsunuz, derhal bir plân dairesinin kurulması için teşebbüse geçmek ve bu konuda dünya çapında mütehassısların yardımından istifade etmek olmuştur. Millî Birlik Komitesiince kabul edilmiş olan Devlet Plânlama Dairesi teşkilâtına ait kanun tasarısı, yerli ve yabancı mütehassısların fikirleri bağdaşarak, birlikte hazırlanmış oldukları metin kanunlaştı ve yürürlüğe girdi. Bu tasarı gereğince bugün Devlet Plânlama Dairesi faaliyettedir. Yine biraz evvel arz ettiğim gibi, dünya çapında şöhet yapmış mütehassıs ve yardımcıların daimî nezareti ve yardımı ile Devlet plânını hazırlamaktadır. Bu özel kanun, plân hakkında, plânın nasıl yapılacağı ve Meclislerden nasıl geçeceği ve bütçe ile olan münasebeti hakkında teferruatlı birçok hükümleri ihtiva etmektedir. Yeni Anayasayı yaparken plân hakkında Anayasaya bir hüküm konması gayet tabii ve zaruridir. Fakat takdir buyurulur ki, Anayasa özel kanun değildir. Bu itibarla, plân hakkında çok detaylı hükümler koymaya imkân yoktur. Anayasaya evvelâ plânın zarureti ifade eden bir hüküm koymuştur. Plân yapılacaktır. Devletin bir kalkınma plânı, bir iktisadi plânı olacaktır. Bu plân nasıl yapılacaktır? Buna ait umumî mahiyette hükümler sevk ediyor ve nihayet plânın ne şekilde Meclislerden geçeceği, tadilî mevzu bahis olduğu zaman nasıl prosedür takibedileceği yine bu maddede ifadesini buldu. Bu maddeyi, biraz evvel bahsettiğim, Devlet Plânlama Dairesindeki yetkili arkadaşlarla temas ederek, iştirâse ederek; özel kanunlardaki hükümleri de göz önünde tutarak kaleme almış bulunmaktayız. Bu hususta sözcü arkadaşlarım daha geniş izahat vereceklerdir.

Arkadaşlarımız bâzı endişeler izhar buyurdular. Ama takdir buyurursunuz ki, bütün bir plân kanununun ana hatlarını Anayasaya hükümler halinde koymaya imkân yoktur. Burada, plânın esasları Anayasaya girmiştir. Ve Türk Tarihinde ilk defa olarak plân Anayasaya girmiştir. Diğer taraflarını özel kanuna bırakmaktan başka çare yoktur. Bundan sonra bu memlekette plânı inkâr eden, plânsız olmakla öğünen bu memleketin mahdut gelir kaynaklarını gelişi güzel kendi kaprisleri ve partizan düşünceleri uğruna şurada burada çarçur eden bir iktidarı artık bu memleket görmeyecektir. Buna inanarak bundan sonra plân yolu açılacağı kabul ederek bu düşünceyi ışığı altında oylarınızı kullanmanızı iştirham edeceğim. Bu durum karşısında maddenin aynen kabul edilmesi en isabetli yol olacaktır kanaatindeyim.

Tekrar arz edeyim ki arkadaşlarımın endişe izhar etmekte hakları vardır. Bundan sonra gelecek Meclisler en az bizim kadar bu konuda hassasiyet gösterecekler ve memleketin plânsızlıktan neler çektiğini düşünerek Anayasa müessesesi haline gelmiş olan plân konusunda suüstimale kaçma ve özel kanunu tadil ederek plânı tamamen hükümsüz hale getirmek yoluna sapmayacaklarını peşinen kabul etmek ve iyi niyet göstermek zaruretindeyiz.

Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN — Cahit Zamangil.

CAHİT ZAMANGİL — Beş dakikalık müddetten mutlaka tasarruf edeceğim. Bunun sırrını ifşa edebilirim. Buraya gelirken içimden şöyle diyorum; vatandaş kısa konuş.. (Gülüşmeler)

Muhterem arkadaşlar; birincisi; plân fikrini Anayasaya koyduğumuz için memnuniyetimi beyan ve komisyona da ayrıca teşekkür ederim.

İkincisi; bir kanunla plânın siyasi dalgalanmalar dışına çıkarılması fikri hakikaten uygundur.

Üçüncüsü; bu kanunun tafsilâtsiz olması, plânın esaslarını ihtiva etmesi yolunda. Sayın Daniş Yurdakul arkadaşımızın fikrine tamamen iltihak ederim.

Bundan sonra bir endişemi izhar etmek istiyorum. İktisadi, sosyal, kültürel kalkınmanın tamamını plân içine almak isteyen hüküm çok geniştir. Çok geniş plânların hükümetleri kıs-

kıvrak bağlaması bizi muvaffakiyetsizliğe götürebilir. Onun için merhale merhale, mütevazı kademelerden geçme imkânı verilmelidir. Madde bu imkânı vermiyor. Onun için merhale merhale ilerlemeyi temin edecek, imkânlarımız ölçüsünde ilerlemeyi mümkün kılacak hükümlerin konması ve maddenin daha yumuşak hale getirilmesi daha iyi olur kanaatindeyim.

BAŞKAN — Söz, komisyonun.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ —

Muhterem arkadaşlarım, bu madde üzerinde arkadaşlarımız geniş ve açıklayıcı şekilde fikirler beyan ederek bizlere ışık tuttular ve bâzı tereddütlerini beyan buyurdular. Müsaade ederseniz bu maddeyi yazarken bizlere hâkim olan fikirleri arz edeyim.

Sanyorum ki, plân fikrinde aramızda her hangi bir ayrılık mevcut değildir. Burada bahis konusu olan meseleler, plânın mahiyet ve şümülü; bunun hukuki mahiyeti, hukuki değeri ve buna bağlı olarak bâzı arkadaşlarımızın ileri sürmüş oldukları tereddütlerdir. Evvelâ bir meseleyi kısaca arz edeyim.

Kültürel kelimesi vardır, buyurdular, muhterem Ziya Müezzinoğlu. Kültürel kelimesini koymakta fayda vardır. Çünkü Türkiye'de iktisadi kalkınma ile onun arasında çok sıkı bir rabita vardır. Başka memleketlerde bahis konusu olmayan eğitim ve öğretim meseleleri Türkiye için bahis konusu olacağından, malî, iktisadi karakterin büyük bir kısmı bu sahaya aktarıldığından, bunu sarahatle zikretmekte fayda vardır, kanaatindeyiz.

Burada bahis konusu olan plân nasıl bir plândır? Muhterem arkadaşımız, tam bir plân mıdır, hususi bir plân mı olacaktır diye buyurdular. Tam bir plân değildir. Şu mânada tam bir plân değildir. Bütün iktisadi faaliyetler Devletin kontrolü altına alınmış ve onun tarafından yürütülsün mânasında tam bir plân değildir. Ama coğrafik mânada, bizzarure bütün memlekete yaygın olması itibariyle tam bir plânlama. İtalya'da Vanoni plânı gibi, bir bölgeye munhasır değil. Vanoni Plânı bir bölgenin iktisadi, sosyal ve kültürel meselelerini içine alan bir plândır. Bunun bu mânada alınması lâzımgeldiği kanaatindeyiz.

İkincisi; bu bir kanunla yürürlüğe sokulduğuna göre, hukuki mahiyeti, yani kararlarının her birinin birer kanun mevzuu olup olmayacağı

meselesidir. Dikkat buyurulursa madde, plânın bir kanunla yürürlüğe sokulacağını ifade etmektedir. Yoksa topyekûn plânı kanunlaştıracak mânasına gelmemektedir. Bir plân çok geniş dokümanları ihtiva etmektedir. Devletin vecibeleri olacaktır. İktisadi Devlet Teşekkülleri için, hususi sektör için muayyen hususlar bir plân içinde teker teker yer alacaktır. Bütün bunların kanuniyet kazanması mevzu bahis değildir. Zira bütün bunlar kanuniyet kazanacak olursa, Türkiye'de iktisadi hayatın Devletin elinde bulunması lâzımgelir. Halbuki bu madde ile Anayasada kabul edilmiş olan iktisadi ve sosyal haklar ve diğer haklar bakımından buna imkân yoktur. Burada yalnız bir istikamet gösterilmekte ve plân bir kanunla yürürlüğe konmaktadır. Bunun sebepleri şudur.

Muhterem arkadaşlarım; bir defa topyekûn Hükümetin iktisadi politikadan sorumluluğu bahis konusu olmaktadır. Bu plânın iktisadi ve malî bakımdan akisleri görülecektir. Binaenaleyh vergi salan, masraf yetkisi tanyan meclislerin, hükümetlerin hangi istikamette gittiğini bilmesi zarureti vardır.

Bu bakımdan Türkiye'de uzun vâdeli iktisadi politikayı tesbit eden bir vesikanın, Meclislerin itilama arz edilmiş olması, bilâhara vâpacakları kanunlarda bunları nazarı dikkate almaları bakımından bir zarurettir.

İkincisi; birçok kanunlarımızda idare yahut Hükümetin Parlâmento ile olan münasbetleri bakımından bâzı yetkiler verilmekte ve vecibeler yüklenmektedir. Kalkınma plânını yürürlüğe koyan kanunda, Anayasanın sınırları içinde ve bu Anayasanın hükümlerine uygun olmak üzere Hükümete bâzı yetkiler verilecek ve bâzı vecibeler yüklenecektir. Türkiye, başka memleketlerde olduğu gibi, nizamnamelerle birtakım işleri yapmasına imkân olmadığına ve her birinin menşesinde bir kanun olması lâzımgeldiğine göre, Hükümetin o plânı uygulamadaki yetkilerini tesbit eden bir kanuna ihtiyaç vardır. Burada bahsi geçen kanun da budur.

Üçüncüsü; bir kanunla yürürlüğe konan plânın itibarının yükseltileceği de aşikârdır. Maddede, kanunla yürürlüğe konur, denmesi bunun içindir. Dikkat buyurulursa, ikinci fıkra, «Kalkınma, bu plâna göre gerçekleştirilir» demek-

tedir. Binaenaleyh, aslında plân, iktisadi bakımdan bir program olarak neyi ifade edecekse odur. Kanun, - tâbir caizse, teşbihte hata olmaz - bir muahedeyi Meclislerin kanunla yürürlüğe koyması kabîlindedir. Binaenaleyh, zannediyorum ki, bu bakımdan endişeye mahal olmasa gerektir.

3 ncu fıkrada, Ziya Müezzinoğlu arkadaşımı tamamen tatmin etmek için ifade edeyim ki, kanun sadece Millet Meclisinde yapılacaktır. Bu itibarla buradaki T. B. M. M. ibaresinin komisyonun gözünden kaçan bir haşiv olduğunu itiraf edeyim. Bunun yerine daha iyi bir formül getireceğiz.

Netice olarak, buradaki plân mefhumu böyle anlaşılması lâzımgelen bir husustur. Umumiliği söylediğim mânadadır.

Hıfzı Oğuz Bekata arkadaşımız iki noktaya temas ettiler. Plânın uygulanmasının denetimi buraya konulsun, dediler. Evvelce de arz ettim. Denetim şekilleri plânın muhtelif bölümlerine göre plânın ihtiva ettiği esaslara göre tabiatıyla değişik olacaktır. Bilfarz İktisadi Devlet Teşekküllerinin faaliyetleriyle Hükümetin ve özel teşebbüsün plâna uygun hareket edip etmediğini kontrol etmek ayrı ayrı faaliyet gösterdiklerinden dolayı ayrı ayrı şeylerdir. Biz, bunu kanunla düzenlersek çok defa kasdımızı geçer. Bunu tabiatıyla bir yerde birleştirmek bahis konusudur. Meselâ, Hindistan Parlamentosunda plân komisyonu mevcuttur. Bu teknik esaslara göre yapılacak bir şeydir. Burada ayrıca denetleme kelimesinin bulunması kasdımızı geçer, endişesindeyiz.

Ekonomik Konsey meselesine temas edildi. Muhterem Hocam Hatiboğlu bu istikamette bir teklifte bulundular. Üzülerek, bu kanaate biz iştirak etmiyoruz. Çünkü, plânlama işi teknik bir iş olmakla beraber en nihayet siyasi tercihlere dayandığı kanaatindeyiz. Bu bakımdan Hükümet parlamento yoluyla seçmenlerin önünde mesul olabileceği bir plândan bahsedilmesi lâzımgelir. Bu bakımdan halen kurulmuş olan Plânlama Dairesi, kıymetli uzmanları ihtiva eden bir Plânlama Dairesi, plânlama için bize kâfi sayılmak lâzımgelir. Eğer bunun dışında bir ekonomik konseyi kuracak olursak, umumi olarak siyasi mesuliyeti dağıtırsak; plân yapılması, netice olarak siyasi bir meseledir, memle-

ketin hangi istikamete gitmesi lâzımgeldiğini gösteren bir şeydir; bunu korporatif bir teşekküle bırakmış olursunuz, kanaatindeyiz. Zaten, dünya tabbikatından bizim çıkardığımız netice, bunların pek muvaffak olamayacağı yolundadır. Bu demek değildir ki, plânın hazırlanması efkârı umumiyenin açık tartışmasına kapalıdır. Hayır. Daima açıktır. Onun için bunun siyasi mekanizmanın dışına çıkmanın doğru olduğunu zannetmiyoruz.

Muhterem Hatiboğlu Hocamızın, Plânlama Dairesi hükümetlerden ayrı olsun, müstakil olsun, fikrine de aynı sebeplerden dolayı iştirak edemiyoruz. Tahmin etmiyoruz ki; Parlâmentolardan, Hükümetlerden ayrı müstakil bir organın yapacağı bir plânı seçimlerle işbaşına gelen bir heyet, bir hükümet, olduğu gibi tatbik edebilsin ve kendi kanaatine göre değiştirmek icabediyorsa değiştirmeden muhafaza edebilsin. Bu bakımdan umumi, siyasi ve demokratik mekanizma bakımından mütalâa etmenin zaruri olduğuna kaaniim.

Muhterem arkadaşlarım, bunun dışında, son fıkrada, tabiatıyla büyük siyasi telkinler yanında bâzı ârizî sebeplerle ve muteber olmıyan sebeplerle plânın umumi istikametlerinin bozulmaması için son frkranın hazırlanmasında zaruret hâsıl olmuştur.

Bilfarz bütçe müzakereleri sırasında her milletvekili kaza veya vilâyetine bir fabrika yapılmasını istiyemeyecektir. Milletvekillerinin tekliflerini ne şekilde yapacaklarına dair tüzüklere hüküm konması derpiş edilmiştir. Bütçede bir fabrika istiyorum, diyemeyecektir. Dediği takdirde, plânda yer almadığı için, isteğe uygun bir husus, derpiş edilmemiş olduğundan, böyle bir teklifi Komisyon Başkanlığı veya Meclis Başkanlığı oya koymıyacaktır.

Özür dilerim, mâruzatımı uzattım. Teknik mânada bir plân tâbirinin kullanıldığını ve bir siyasi muhtevanın bahis konusu olduğunu izahe çalıştım. Bütün bir plânın (A) sından (Z) sine kadar bütün muhtevası ile kanuniyet kazanacağı yolunda bir yanlış anlamayı bertaraf etmeye çalıştım. Bâzı iltihak ettiğimiz teklifler de kabul edilecek olursa, memleketimizde bir umumi fikir olarak, umumi kadroları tesbit edilmiş olarak bir plân gelmiş olacaktır.

BAŞKAN — Adnan Başer.

ADNAN BAŞER — Muhterem arkadaşlar; müzakeresini yapmakta bulunduğumuz 128 nci madde ile Anayasamıza giren plân meselesi, 10 yıllık kötü bir politikadan sonra, bir ihtilâl ile işbaşına gelen askerî İdarenin ilk düşündüğü işlerden birisidir. Hükümet, Devlet Plânlama Dairesinin kurulmasına ait kanunu hazırlamaya memur edildi. Bu kanunun Komitedeki bütün müzakerelerinde bulunmuş bir arkadaşımız sıfatıyla, Sayın Şevket Raşit Hatiboğlu'nun ortaya getirdiği meseleye bir vuzuh verebilmek için, bâzi noktaları açıklamak arzusundayım.

Bunlardan birisi, Plânlama Dairesinin bağlanacağı yeri tesbit etmek. Bu, çok uzun münakaşalara sebeb oldu. Bilhassa deniyordu ki, plân o kadar zaruri bir şeydir ki, o kadar objektif olması lâzımgelen bir şeydir ki, bunu politikacının tasallutundan kurtaralım. Politika kötü bir şey değildir. Arkasından Ülkü ve Kültür Birliği Teşkilâtı ve saire, geriye politika diye bir şey kalmıyordu. Bunlar önlendi.

Devlet Plânlama Dairesinin, Basbakanlığın bünyesi içinde kurulması derpiş edildi ve Devlet Plânlama Teşkilâtı 3 dairesi ile beraber, 91 sayılı Teşkilât Kanunu ile yürürlüğe girdi. Burada hâkim olan fikir, Plânlama Dairesinin hazırlayacağı plânlar Bakanlar Kurulundan geçirilerek tathikata konulacaktır. Anayasanın getirdiği Plân Kanunu ile meriyete konulacak daha uzun vâdeli bir plândır.

Turan Güneş arkadaşımız da bizim kültürel tâbirinin kanundan çıkarılması teklifimize iltihak etseydi, temas etmiyecektim. Kültürel tâbiri sosyal kelimesi içinde mütalâa edilir dendi ve bize Devlet Plânlama Dairesi Kanununa ayrıca konulacağı ifade edildi. Plânlama Teşkilâtının Ekonomi Dairesi sosyal plânlama grubu içinde mütalâa edilebilecektir.

TURAN GÜNEŞ — O zaman derhal iltihak ederiz.

ADNAN BAŞER (Devamla) — Onun için kültürel tâbirinin çıkarılmasını, verilen taktirimize uygun olarak, arz ve istirham ediyoruz.

BAŞKAN — Şevket Raşit Hatiboğlu.

ŞEVKET RAŞİT HATİBOĞLU — Bu konuda tekrar söz alışım huzurunuzu fuzuli işgal gibi olacak ama, özür dilerim sizlerden. Çünkü plân ve program kanununda konfüzüyan var.

Benim plânlama program anlayışım ayrı ayrıdır. Sözcünün anlayışından çok farklıdır. Program işleri sıraya koyar, çeşitlerini ve yerlerini belli eder. Programlar politik olarak tertibedilebilir. Bunu partiler istedikleri gibi tanzim edebilirler. Burada değişik kanaatler ve zihniyetler yer alabilir. Bunu zikretmekte fayda vardır, lüzum vardır. Plân ise doğrudan doğruya bir tetkik ve ilmî mevzudur ve bu politikacıların değil, ihtisas adamlarının işidir. Takdir edersiniz, plân yapılırken memleketin tabii şartları ve imkânları göz önünde bulundurulur. Şart ve imkânlar yok mudur araştırılır, ölçülür, tartılır, plânın hudutları nereye kadar gider? Belirtilir. Çünkü şart ve imkân ve vasıtalarla neler yapılabilir? Hesaplanır. Bunlardan sonra da milletin malî kaynakları ve takati hesaplanır. Ona göre iş plânlanır. Plân bir ölçü ve hesap işidir, ihtisas adamlarının konusudur. Bu konuya politika karıştırılmaz. Plânın tamamıyla politika dışında kalması memleket zararına değil, faydasıdır. Elde mevcut bir plân olmadan yapılan büyük teşebbüsler daima kararsız kalmaktadır. Misal olarak zikretmekte fayda görüyorum, son yıllarda memleketimizin sanayileşmesinde, sınıai kalkınmada, plân olmadığı için politik zaruretlere göre işler yürütüldüğü için Devletin varlığı âdeta ızzar edilmiştir. Bundan sonra gerek Devletin gerekse siyasi partilerin program ve plân görüş ve anlayışlarının mevzuların ilmî ve teknik tabiatına uygun olarak düzeltilmesi programla plânın birbirine karıştırılmaması doğru olur. Bizde plân ve program anlayışında şimdiye kadar kargaşalık hüküm sürmüştür. Birçok misaller vardır. Hele son on yıllık icratı ele aldığımız bu kargaşalığın neticelerini görürüz. Onun için bizim ele alıp bıraktığımız işler başarabildiklerimiz çok daha fazla olmuştur. Neden bu böyle olmuştur. Çünkü müspet plânlara hürmet edilmiştir. Plânsız hareket edilmiştir. Ve plânlar politik faktörler yüzünden bozulmuştur. Arkadaşlar beni affetsinler. Komisyonun plânlama programı ayrı mütalâa etmesini rica edeceğim. Program daima siyasi görüşlere göre değişebilir. Plân ise tekniğin, ilmin, ihtisasın meydana koyduğu bir şeydir. Onun içindir ki, plâna politik faktörler karışmamalıdır. Plân Dairesi de politikanın tesirleri dışında müstakil bir ilim ve ihtisas dairesi olmalıdır.

İşte böyle bir dairenin hazırladığı plânları hükümetler değiştirmeden tatbik ettikleri takdirde millî enerjiyi ve millî sermayeyi israftan korumak mümkün olur ve kalkınmamız çabuklaşır. Bir ihtisas dairesi olan plân dairesi temelî politika dışında çalışmalı, tamaniyle objektif olmalı. Bunları sırf mevzuun iyice aydınlanması için arz etmiş bulundum. Yoksa bugün plân prensibinin Anayasaya girmesi dahi büyük bir kazançtır. Bu sebeple komisyonu tebrik ederim. Turan Güneş arkadaşımız çok güzel izah etti. Kanun doğrudan doğruya teknik unsurları ihtiva edecek değildir. Plân büsbütün ayrı bir şeydir. Ama plânı politik bir mevzu sayacak ve hükümetlerin arzusuna göre değişebileceğini kabul ederseniz o zaman plânlar her iktidar elinde sık sık değişecektir. Ve plânın bütün faydaları ortadan kalkacaktır, hem de başlanmış işler sık sık yarım kalmaya mahkûm olabilecektir. Bu anlayışın uzun bir zihniyet tekâmülünden sonra benimsenebilmiştir. Plân düşüncesinden hakkiyle faydalanabilmek için plânın programdan ayrı olduğunu bilmek ve onu hükümetlerin değil ancak ilmin ve ihtisasın değiştirebileceğini kabul etmek lâzımdır. Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Efendim, madde hakkında altı arkadaşımız konuştu. Komisyon da görüşünü bildirmiştir. Yeterlik önergesi gelmiş bulunuyor, okuyup reylerinize arz edeceğim.

Sayın Başkanlığa

128 nei maddenin müzakeresi ihtisas sahibi arkadaşlarımızın verdiği izahatla aydınlanmıştır.

Müzakerenin kifayetini arz ve teklif ederiz. Abdurrahman Altunğ İbrahim Saffat Omay

BAŞKAN — Yeterlik önergesini yüksek reylerinize sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde hakkında verilmiş önergeler var, onları okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

128 nei maddenin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Dâniş Koper **Esat Çağa**
Bedrettin Tuncel

Madde 128. — İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma, plâna bağlanır. Plân esasları, Bakanlar Kurulunca hazırlanan ve Türkiye Büyük

Millet Meclisince kabul edilen bir kanunla yürürlüğe konulur.

Kalkınma, bu esaslara göre plânlaştırılır ve gerçekleştirilir.

Plânların hazırlanmasında, uygulanmasında ve değiştirilmesinde gözetilecek esaslar ve plânın bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesini sağlayacak tedbirler, özel kanununda; tasarrufların meclislere görüşülmesinde ve kabülünde uygulanacak usuller, meclislerin içtüzüklerinde gösterilir.

Yüksek Başkanlığa

128 nei maddenin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Ferid Melen

Madde 128 : İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma plâna bağlanır.

Plânın hazırlanma ve değiştirilmesinde gözetilecek esaslar kanunla tesbit olunur.

Yüksek Başkanlığa

128 nei maddenin 1 nei ve 2 nei fıkralarının aşağıdaki şekilde tadilini arz ve teklif ederiz.

Ziya Müezzinoğlu **Adnan Başer**
İktisadi ve sosyal kalkınma plâna bağlanır.

Plân bir kanunla yürürlüğe konulur ve kalkınma bu plâna göre gerçekleştirilir.

Yüksek Başkanlığa

128 nei maddenin son fıkrasına: «değişikliklerin önlenmesini» kelimelerinden sonra «ve plân tatbikatının denetiminin» kelimelerinin ilâvesini arz ve teklif ederim.

Hıfzı Oğuz Beketa

BAŞKAN — Komisyon görüşünü evvelce bildirdi.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Komisyon yeni bir teklif getiriyor, müsaadenizle okuyayım.

(İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma plâna bağlanır) Efendim, kültürel kelimesinin sosyal kelimesinde dâhil olup olmadığı Yüksek Heyetinizce münakaşa mevzuu olmaktadır. Binaenaleyh kültürel kelimesinin kullanılmasında, marifeci arkadaşlarımızın da arzusuna uygun olarak, burada zikredilmesinde fayda mülâhaza etmekteyiz. (Plân bir kanunla yürürlüğe konulur.

Kalkınma bu plâna göre gerçekleştirilir.

Plân kanununun hazırlanmasında uygulanma-

sında ve değiştirilmesinde gösterilecek esaslar ve plânın bütünlüğünü bozacak değişikliklerinin önlenmesini sağlayacak tedbirler, özel kanununda; tasarının meclislerce görüşülmesinde ve kabulünde uygulanacak hükümler, meclislerin iç tüzüklerinde gösterilir.) diyoruz, (denetme) ye iltihak etmiyoruz efendim.

BAŞKAN — Bu okunan yeni metne göre önermelerini çekmek isteyen arkadaşlar var mı?

ADANAN BAŞER — Arkadaşımınla beraber biz geri alıyoruz.

BAŞKAN — Diğer önermeleri teker teker okutup oylarınıza sunacağım.

(Esat Çağa, Bedrettin Tuncel ve Dâniş Ko-per'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iştirak etmiyor. Önergenin dikkate alınmasını oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Ferid Melen'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Efendim, komisyon iltihak etmiyor. Önergenin dikkate alınmasını oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler.. Kabul edilmemiştir. (Kabul edilmiştir sesleri) (Önerge bir daha okunsun sesleri)

Efendim, önergeyi yenibaştan bir kere daha okutuyorum.

(Ferid Melen'in önergesi ikinci defa tekrar okundu.)

BAŞKAN — Efendim, önergenin dikkate alınmasını kabul edenler, lütfen ayağa kalkınak suretiyle reylerini izhar buyursunlar... Etmeyenler... Önerge kabul edilmemiştir.

(Hıfız Oğuz Bekata'nın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor, önergenin dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Komisyonun teklif ettiği yeni metni okutuyorum.

Madde 128. — İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma, plâna bağlanır. Plân esasları, Bakanlar Kurulunca hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen bir kanunla yürürlüğe konulur.

Kalkınma, bu esaslara göre plânlaştırılır ve gerçekleştirilir.

Plânların hazırlanmasında, uygulanmasında ve değiştirilmesinde gözetilecek esaslar ve plâ-

nın bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesini sağlayacak tedbirler, özel kanununda; tasarının meclislerce görüşülmesinde ve kabulünde uygulanacak usuller, meclislerin içtüzüklerinde gösterilir.

BAŞKAN — Maddeyi yeni şekliyle oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

b) Özel teşebbüse katılma

MADDE 129. — İdare, kanunlarda gösterilen hallerde ve oranlarda özel sermayeyle birleşerek teşebbüsler kurabilir veya kurulmuş teşebbüslere katılabilir. Bu gibi teşebbüslerin yönetim ve denetimi kanunla düzenlenir.

ŞEFİK İNAN — Muhterem arkadaşlar, bu maddeyle yeni Anayasa tasarımız özel sermaye ile Devlet sermayesinin bir araya gelip teşebbüsler kurabilmesini derpiş etmektedir. Mixt teşebbüs denilen iktisadi teşebbüs kurulabilecektir. Tabii her teşebbüs için, bu maddeden anladığıma göre, hususi bir kanun çıkacaktır. Yahut bir kanunla mixt teşebbüslerin nasıl kurulacağı önceden kararlaştırılacaktır. Bu maddenin 1 ne fıkрасını bendeniz bu şekilde anlıyorum ve bunda her hangi bir sakınca görmüyorum. Fakat maddenin 1 ne fıkрасının son kısmında (veya kurulmuş teşebbüslere katılabilir) deniyor. Bu kısımdan şunu anlıyorum: Yeni bir teşebbüs kurulmıyacak mevcut bir özel teşebbüs vardır. Devlet bir kanunla ve tek taraflı olarak, mevcut işliyen bir özel teşebbüse ben senin sermayene % de şu kadarla katılıyorum. Seni mixt teşebbüs haline getiriyorum diyebilecektir; eğer bu anlayış doğru ise ki, bu anlayışa sevk eder mahiyettedir fıkra, Bu özel teşebbüsler için güvenliği ortadan kaldıracak mahiyettedir. Bu itibarla özel teşebbüsün güvenlik içinde çalışmasını temin maksadıyla fıkranın son kısmındaki «veya kurulmuş teşebbüslere katılabilir kaydının kaldırılmasının» uygun olacağını düşünmekteyim. Bu maksatla bir önerge hazırladım, başkanlığa takdim ettim, kabulünü istihah ederim.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlarım, bu madde hukukçu gözüyle zannederim, gayet sarıh ve vazıhtır. Şefik İnan arkadaşımızın tereddüdüğü noktadaki endişeler katıyen vârit değildir.

Şimdi bunun böyle olup olmadığını gerek âmme hukuku bakımından, gerekse hususi hukuk bakımından müsaadenizle arz etmek isterim. Türkiye'de idare denilen müessese, icra denilen müessese kanun olmadan ne Devlet parasından sarfiyat yapabilir, ne de Devleti emvali ile her hangi bir şirkete ortak edebilir. Ne de kanunla derpiş edilemeyen bir şirketin işletmesine katılabilir. Her şeyden evvel kanuni menşei olmayan yetki ve salâhiyete sahibolmadan idarenin kamu malları üzerinde bir harcama yapması da mümkün değildir. O halde idarenin bu kabil yetkiye sahibolabilmesi yani çarşından almak alabilmesi, fasulye alabilmesi gibi, bir ortaklık kurabilmesi için de kanundan yetki alması iktiza eder. Âmme hukukunun icabı budur. Bunun için de kanun yapmı denmektedir. Esasen Devlet denmiyor maddede idare deniyor. Türkiye'de idarenin durumunu tesbit eden parlamentonun çıkardığı kanunlardır. İdare ancak o kanunla teşebbüse geçebilir. Eğer kanun ona şu şu sahalarda iş yapabilirsin, şu sahalarda ortaklık kurabilirsin dememişse o idare artık oralarda iş yapamaz ve ortaklık kuramaz. Âmme hukukunun mânası budur.

Gelelim hususi hukuka; Türkiye'de, kabul buyurduğunuz maddeler muvacehesinde bir şirket kurmak hürriyeti, bir akit yapmak serbestisi varsa, şayet bundan evvel kabul edilen maddeler, bunları kaldırmamışsa, Devlete ey idare ben sana gazoz fabrikasına katılma emrini veriyorum dese, gazoz müstahsılı ben seni istemiyorum dediği zaman, Devletin ortağım demesi ne hususi hukuk bakımından, ne de mantık bakımından imkân olmayan bir şeydir. Şirket kurulması için tarafların rızası lâzımdır. Rıza hilâfına ortaklık olmaz. Ne zaman olmaz? Yukarda getirdiğimiz bir madde var. «... Olağanüstü hallerde özel mülkiyet...» Rızasız iş görülemediği için, olağanüstü hal için ayrı hükme lüzum görülmüştür.

Muhterem arkadaşlar, ortak olabilmek için adamın malının yarısını almak lâzımdır. Ortaklığa ait hükümler Ticaret Kanununda tesbit edilmiştir. Sermayenin yarısını almalı veya ortakların serbestçe karar vermesi suretiyle bir kısım hisselerin devralınması yoluyla oraya ortak girebilir. Buradan bu mânayı çıkarmanın, ne âmme hukuku bakımından, ne idari hukuk bakımından imkânı yoktur. Ama

illâki hukukcuların hayret nazarlarını celbedecek olan (isterse) kaydını koymak arzu ederseniz o başka. (Bravo sesleri)

EMİN SOYSAL — Bir soru soracağım:

BAŞKAN — Sözlerin sonu alınsın, isminizi kaydediyorum; söz vereceğim.

DÂNiŞ KOPER — Muhterem arkadaşlar; Turan Güneş arkadaşımızın hukuk bakımından vermiş olduğu izahata teşekkür ederim. Bunun için bir şey söylemeyeceğim. Yalnız kanunlarımızda, bilhassa Anayasa gibi bir temel kanunda yarım bir yanlış anlayış neticesinde haklarımızdan istifade edemememiz gibi bir hal vâkı, olursa o zaman bunun acısını çekeriz. Hususi teşebbüsü bir tarafa bırakalım. Hususi teşebbüsün her hangi bir şekilde, ve istediği tarzda çalışmasını savunmak mevzuubahis değildir. Hususi teşebbüslerin munhasıran Devlet eliyle yapılmasını savunmak da mevzuubahis değildir. Burada mevzuubahsolan vasıta değil, gayedir. Gayemiz, kalkınmayı istihdaf edecek hükümlerdir. Bu da ancak, memleketimizde mevcut bütün kuvvet ve kaynakların kalkınmaya teksif edilmesiyle kabil olacaktır.

Binaenaleyh, birtakım sui tefehhümlerle millî menfaatlerimizi sarsacak neticelerin doğması mümkündür. İdare, kanunlarla bâzi tasarruflarda bulunabilir. Re'sen yaptığı tasarruflarla kurulacak iktisadi teşebbüslerin, kanunlara bağlanması mecburiyeti munhasıran tahdidedilmediği halde, hususi teşebbüse iştirakini temin etmek için böyle bir maddenin getirilmesi mecburiyetini neden duydular? Bu husus daha ziyade umumi ahkâma tâbi olup, hususi teşebbüsün şu şekilde demek suretiyle düşünülmesi ve idarenin hangi nispetlerde katılmasının tâyin ve tesbiti hattâ katılma nispetinin tâyin ve takdir edilmesi tek taraflı olması dolayısıyla erbabı teşebbüs endişeye düşer ve biz kalkınmamızda icabeden sahalara hususi sermayenin akmasını önleyebiliriz. Ne yaparız o zaman? Kuvvet ve sermaye memba-larımızın bir kısmını âtil vaziyette bırakmaya mecbur kalırız. Kalkınmanın tamamı Devletin sırtına yüklenmiş olur. Devletin imkânları mahdut olduğu için, kalkınmamız geri kalmış olabilir. Bunu, icabına göre ikmal etmek, kanunda sarahat varsa buna işaret eylemek, değilse sarahat vermek mecburiyeti vardır.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Komisyon adına söz istiyorum.

BAŞKAN — Söz almış birkaç arkadaşımız daha var. Mümkün ise komisyon bu arkadaşlarımızla konuştuktan sonra cevap versin.

TURAN GÜNEŞ — Bir kelime ile arz edelim.

BAŞKAN — Yüksek Meclisin kararı bu yoldadır. Müsaade buyurun. Buyurun Rauf Gökçen.

RAUF GÖKÇEN — Muhterem arkadaşlarım, Anayasanın en enteresan maddesine geldik. Bir kere gerekçesinde bu maddenin izahına lüzum görülmemiştir. Fakat maddenin izahı o kadar ihtiyacı vardır ki, benden evvel konuşan arkadaşlar bu hususu belirttikleri için bunun üzerinde durmuyarak kısaca bir iki noktaya temas etmek istiyorum.

Bir kere bu madde bulunmadığı zaman, acaba Devletle hususi teşebbüsün ortaklığına mâni bir hal mevcut mu idi?

TURAN GÜNEŞ — Devletin değil, idarenin.

RAUF GÖKÇEN (Devamla) — Ben idareyi Devlet olarak anlıyorum. Böyle bir hal mevzu bahis değil. Ben maddenin buraya konmasında ne gibi bir lüzum hissedilmiştir, onu öğrenmek istiyorum. Anayasanın, müzakeresi sırasında bidayetden itibaren, bir kısım maddeler içerisinde gördüğüm bazı hususları, bu madde ile bir arada mütalâa ederken, daha evvel arz ettiğim ve endişemi mucibolan fikirleri burada da görmekteyim.

TURAN GÜNEŞ — Neymiş bu husus?

RAUF GÖKÇEN — Biraz sabrediniz. Bu maddede kanunlarda gösterilen hallerde denediğine göre ve kanunu da hükümetler yapacağına göre, (Meclis sesleri) demekki, kanunda bir hal gösterilecek ve bu hallerde Hükümet, özel sermayeye zorla girebilecektir. Ayrıca bu gibi teşebbüslerin yönetim ve denetimi kanunla düzenleneceği de belirtilmektedir. O halde hükümetler bundan ilham alacaklardır. Ve bu madde özel teşebbüsün başında Demokles'in kılıcı gibi asılı duracaktır. Çünkü özel teşebbüs; bir fabrika kurar, istihsale geçerken, acaba Hükümet, yarı üzerinde bir tesir yapar da iştirak etmeye kalkar mı diye bir korku içinde bulunacaktır, kanaatindeyim. Bu madde bu-

lunmadığı taktirde dahi, hususi teşebbüse Devletin veya idarenin iştirak etmesi mümkün olduğuna göre bu maddenin buraya vaz' edilmesinde büyük bir lüzum görmemekteyim. Bu sebeple maddenin metinden çıkarılmasını teklif eden bir önerge takdim ediyorum. Teklifim tasvip buyurulduğu takdirde özel teşebbüsün daha serbestçe faaliyet icra etmesi mümkün olacak ve böylelikle özel teşebbüsün, memleket hayrına daha faydalı olacaktır kanaatindeyim.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — İctizük hükümlerine göre söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlarım, demin meselenin hukuki cephesini arz ve izah etmeye çalıştım. İstidlâl ancak bâzi temel hukuk mefhumları bilinerek kullanılabilir. Bu temel unsurları bir tarafa bırakarak maddeden bâzi hükümlerin çıkarılması hukukan mümkün olmayacağını, caiz olmayacağını kabul etmek lâzımdır. Bunu böylece arz ettikten sonra, maddenin maksadını yine arz ve izah edelim: Demokrat Parti zamanında fevç, fevç ilçe idare kurullarından veya D. P. li şahsiyetlerden müteşekkil heyetler gelir. Efendim biz bir fabrika kuruyoruz. İmkânımız kalmadı. Yardım ediniz der. Başbakan sorar: Ne fabrikası kuracaksınız? Sınemeki fabrikası kuruyorlar. Başvekil ben Ziraat Bankasına telefon ediyorum, gidin 10 milyon alın. Ziraat Bankası çeşitli banka işleri ve ticari faaliyetlerde bulunduğu için parayı verir ve bu özel teşebbüse katılır. Bu para da kâfi gelmez devletin başka imkânlarından faydalanılır. İşte dört, beş ilçe başkanının bir araya gelip böyle ticari teşebbüslere girmesini önlemek için bu fıkrayı koymuş bulunuyoruz. Yoksa, huzurunuz ifade etmekten çekinmekle beraber, bu maddeden başka bir mâna çıkarmak ökünün altında buzağı aramak gibi olur. Türkiye'de hukuk fakülteleri kapanmadıkça ve Türkiye'de yüksek mahkemeler faaliyetine devam edecekse elli sene sonra da bu madde başka türlü anlaşılacaktır. (Alkışlar)

FEYYAZ KÖKSAL — Bu hususta hukuk fakültesinin yazısı var. Okuyun.

TURAN GÜNEŞ — O halde bu hukuk fakültesinin henüz açılmadığına delâlet eder. (Gülüşmeler)

BAŞKAN — Raif Aybar.

RAİF AYBAR — Efendim, sayın arkadaşım Turan Güneş'in verdiği izahat muvacehesinde hakikaten maddedeki ortaklık kelimesi altında bir şey aranmıyacağına binde bir de olsa ihtimal vermemek icabeder. Fakat, son konuşmasında, maddenin hedefinin nereden geldiğini izah ederken hakikaten çok derin bir sebep taşıdığını ifade ettiler. Fakat gerekçede, birçok seferki gibi, bu derin sebebin hiçbir kelimesini bulmuş değilim. Şüphesiz ki, bu maddenin neyi istihdaf ettiği husunu birçok arkadaşım gibi, birçok vatandaşlar gibi ben de düşündüm. Evvelâ dedim ki, bu madde, idareye mezuniyet vermeyi tazammun eden bir madde. Sonra, bende bir tereddüt hâsıl oldu; altta, en son fıkrada, bu gibi teşebbüslerin yönetim ve denetimi kanunla düzenlenir deniyor. Bu fıkrada, âdeta, bir nevi istimval, istimlâk, kısmi bir devletleştirme değil de kendisine mahsus bir idareleştirilmedi.

Turan Güneş arkadaşımız, haklı olarak, bir Anayasa nizamı içinde ve hukuk nizamı içinde akit serbestisi varken, nasıl olur da öyle ahvalde istimlâkin de bir Anayasaya girebilmesi derpiş edilecektir ve bir hukuk nizamı içinde böyle bir imkân derpiş edilmiş olan bir memlekette, idare, her hangi bir hususi teşebbüsle iştirak haline gelecektir ki, acaba, bu nasıl meşru olur? Böyle bir memlekette yeni bir madde tanzimine lüzum yok idi. Ama, son konuşmasında o sebep yoktu dediğimiz zamanlardan beri yapılagelmekte olan şekillerin suiistimalini, idare imkânlarını çarçur ettirecek partizan yemleri halinde dağıtmasına sebeb olacak hizmetleri önlemek için ışık mahiyetinde olmasa dahi koymak lüzumunu duyduk. Bunu söylemedikçe bunun hakkında hiç söylenecek lâf yok diye ve gerekçede de öyle yazdıkça bir hususi iştirak için bu memlekette neden bu madde tekrar tanzim edilmiştir diyen suallerin cevabını onun verdiği kadar rahatlıkla verebilmek, son konuşmasından evvel mümkün değildi. Sözlerimi bağlar-ken ifade edeyim ki; şahsan bu ikinci konuşmadan da mutmain olmadım. Bu madde de rejime yeni hususiyetler getiriyor. «İdare, kanunlarda gösterilen hallerde ve oranlarda, özel sermaye ile birleşerek teşebbüsler kurabilir veya kurulmuş teşebbüslere katılabilir.» Burada, bir müdahale kokusu var. Beyanlara rağmen, bu endişe bertaraf edilmiş olmuyor. Madde bu

şekli ile, iyi tanzim edilmemiştir.

İktidara gelecek bir parti, Anayasanın bu hükmünü dilediği istikamette anlıyarak, kanunlar düzenleyebilir; bir formül bulabilir. İşi İdarenin anlayışına bırakmak doğru değildir, iyi işlemeyen birtakım teşebbüsleri ayağa kaldırmak yoluna gidebilir, bunun için sermayesini bağliyabilir.

Böyle düşününce, kendi tâbirleriyle, öküzn altında buzağı aramaya dayanan Anayasa maddeleri, haşiv olmasıyla, bünyesinde ifade edildiği gibi, bunlar çıkarılırsa; Türk hukuku, Türk Hukuk Nizamı, hususi Hukuk Nizamı hiçbir şey kaybetmeyecektir. Turan Güneş arkadaşımız buna kaani olsun. Hiçbir şey kaybedilmez.

BAŞKAN — Ferid Melen.

FERİD MELEN — Muhterem arkadaşlar, Sayın sözcü arkadaşımızın verdiği izahat beni tatmin etmiştir. Fakat, yine de bâzı tereddütler olduğunu arz etmek isterim.

Bu Anayasa herkese akit serbestisi temin etmiştir. Akit serbestisinden faydalanacaklar arasında bizatihi Devlet ve âmme müesseseleri de mevcuttur. Böyle olduğuna göre, bu hükmü koymak hakikaten haşivdir. Bunu korsak başka mahzur çıkar. Devlet bundan istifade eder. Devlet sanayi kurabilir mi?. Burada ayrı bir hüküm konmasına ihtiyaç görmeden yapabilir diyoruz. Tabii saymışız. Devlet ticaret yapabilir mi?. Hüküm tesis etmemişiz. Akit serbestisinden faydalanarak yapabilir diyoruz. Bunların, sadece, bir başka şekli olan hususi teşebbüse iştirak keyfiyetini münferidolarak burada hükme bağlamanın faydası yoktur. Bu niçin konmuş, neden konmuş diye bâzı tereddütler uyanabilir. Bu hüküm ya tamamıyla kaldırılmalı, yahut da tamamlanmalıdır. Devlet şu maksatla ticaret yapabilir. Ziraat yapabilir, snai teşebbüs kurabilir, hususi teşebbüslerle ortaklıklar yapabilir, suretinde umumî bir mezuniyet verilebilir. Aksi halde münferit bir meselenin burada yer almasında fayda görmüyorum.

BAŞKAN — Sayın Cahit Zamangil.

CAHİT ZAMANGİL — Devletin özel teşebbüs ile birleşerek de çalışabileceği fikri ortaya konmaktadır. Madde bu maksatla yazılmış.

Devlet, kendisine hâs alanda, bizzat iktisadi teşebbüslere girişebileceği gibi, bu alan dışında, bence güzel bir iş olarak, özel teşebbüsle iş birliği de yapabilir. Hattâ benim mensubol-

duğum fikir ailesinin anlayışına göre, Devletin kendisine munhasır sahalarda dahi bâzı hallerde özel teşebbüsle ortaklık yapması caiz görülmüştür.

Eğer Devletin, fertle müşterek teşebbüsler kurabilmesi fikrinin beyanı lüzumlu görülüyorsa bu hususta madde tedvininde mahzur görmem, hattâ bu bakımdan da fayda görürüm. Bizim bu Anayasa tasarısı içinde özel teşebbüse yalnız bir yerde dokunulmuştur ki, bu da surati asık bir maddedir. Burada hiç olmazsa Devletle özel teşebbüsün güzel bir ünsiyeti var. Ancak madde tereddütlere yer verdi ve tereddütler şundan ileri geldi; maddeyi okurken müşterek teşebbüslerin karşılıklı bir rıza mevzuu olduğu açıkça anlaşılamadı. Elbette ki, komisyonumuz ve Yüksek heyetimiz devleti zorba bir ortak vaziyetinde düşünmedi, bunda şüphe yok. Ama madde öyle yazılmış ki, nedense ayrı ayrı okumuş arkadaşların hepsinde aynı tereddüt hâsıl olmuştur.

Şimdi efendim, ricam şudur. Bendeniz maddenin yerinde bırakılmasında bir mahzur görmüyorum. Çıkarılırsa da bir mahzur doğacağını mütalâa etmiyorum. Sözcümüzün beyanatı hakikaten tatmin edicidir. Maksatta hepimiz beraberiz. Ancak, buradaki görüşmelerin tamamen umumi efkâr aksi beklenemeyeceği için ve bu madde bizim iktisadi nizam anlayışımız içinde yer alan bir özellik taşıdığı için; yazışa vuzuh verilmesi yerinde olur. Devletle özel teşebbüsün karşılıklı rızasıyla meydana getirilecek teşebbüslerin söz konusu olduğunu göstermekte fayda bulurum efendim.

BAŞKAN — Müezzinoğlu.

SÖZCÜ TURAN GÜNEŞ — Efendim, söz istiyoruz.

BAŞKAN — Efendim, komisyon birçok hususlarda aydınlatıcı açıklamalar yapmaktadır. Usule göre, tercih hakkı da vardır. Bu itibarla önce komisyona söz veriyorum.

KOMİSYON BAŞKANVEKİLİ EMİN PAKSÜT — Şimdi arkadaşlarımız; maddenin her hangi bir art maksat taşımadığı, maddenin her hangi bir iktisadi doktrini ifade etmediği hususu kâfi derecede anlaşılmıştır. Ancak buna rağmen bâzı arkadaşlarımız maddeyi bu takdirde de lüzumsuz, haşiv mahiyetinde kabili feda, olmasa da olur bir madde tarzında ifade ettiler. Zararlı olmadığı noktasında eğer vuzuh sağlanmışsa atılması mı lehte, bırakılması mı lehte bunu düşünmek lâzım-

gelir. Binaenaleyh benim arzım bu noktaya taallük edecektir. Şimdi, bugünkü hukukumuzla göre idare; devlet, hususi sermaye ile birleşerek teşebbüs kurabilir diyor arkadaşlarımız. Elbetteki zorbalıkla değil. Özel teşebbüsle anlaşarak, mutabık kalarak, rızası ile, tarafeynin rızası ile, ortaklık da kurabilir. İdare böyle mevcudolan yetkilerine istinaden, âmme hayatı bakımından bir fayda sağlıyacağına inandığı teşebbüslere girebilir. Bu, kanunla düzenlenecektir.

Bu iştiraklere kimse mecbur tutulmuyor; serbesttir. İsteddiği oranda teşebbüslere katılabilir. İdare bir iştirak yaparsa, elbette ne şekilde iştirak edeceğini tesbit edecek teşebbüsün murakabesine de karışacaktır. İdare kanunlarla gösterilen hallerde ortaklık yapar. Acaba Hangi hallerde ve alanlarda yapsın? Meselâ birbiri arkasına üç sene bilânçosunu zararlar kapıyan, risk altında bulunan bir teşebbüs giremez diye hüküm konması uygun olamaz mı? Nitekim, geçirdiğimiz devirde görüldüğü şekilde Kromit Şirketi diye bir şirket de ortaya çıkıyor, idare iştirake kalkıyor ve parayı kurtarmak için munzam taahhüde giriyor. İşte bu gibi tatbikatın önüne geçmekte fayda vardır. Umumi menfaat bakımından, umumi efkâr bakımından fayda vardır, birçok mahzurları önlemek bakımından fayda vardır.

Halbuki sevk edilen esasa göre, idare bunları yaparsa ancak kanunlarda gösterilen hallerde ve kanunlarda gösterilen oranlarda yapar. Ve özel sermaye ile birleşerek bu şekilde yararlı teşebbüsler kurabilir. Veyahut önceden kuruluşa katılma mevzuubahsolmaksızın bızatihi faaliyet halindeki teşebbüslere sonradan iştirak edebilir. Hukuk devleti fikrine rağmen bu maddeden zorla özel teşebbüse müdahale nasıl anlaşılır? Kamulaştırma hali ayrı bir nizama bağlanmıştır. Bunun dışında fevkalâde haller de keza ayrı nizama bağlanmaktadır. Esasen sıkıyönetim murakabesiz idare mânasına gelmez. Hal böyle olunca; af buyurun beni, maddelerden bu gibi yersiz mâna çıkarmakta devam edenler Anayasa tasarısı hakkında, serbestçe izah edemedikleri bir şekilde, peşinen yanlış anlayışa bağlanmaktadır. Neden böyle yapmaktadırlar anlıyamıyorum.

Anayasa tasarısını hazırlayan komisyonunuz bütün teklifleri açık kalbîlikle karşılıyor. Tenkidlere değil, maddeler arasında görülmek istenen başka mânalara alınıyor. Arkadaşlar, temin

ederim ki, komisyondaki arkadaşlarımız, bu gibi menfi düşüncelerden uzaktır. Komisyon, memleketin zaruretlerini düşünerek maddeyi böyle tedvin etmiştir.

Şimdi arkadaşlar, haşiv olarak şu nokta tekilif edilebilir : (Özel teşebbüsün rıza ve muvafakati ile) diye, cümlenin başına bir ilâve yapılabilir. Ancak komisyon bunun bir haşiv olduğuna kaani bulunuyor.

Lûtfetsin arkadaşlar, bu maddenin böyle ifade edilmesinde Umumi Heyete kazandırılacak bir şey yoktur. Lûtfetsinler maddeyi bu anlamıyla mütalâa etsinler. Sözlerimden bir târiz anlamamızı rica ederim. Komisyonunuzun böyle bir haleti ruhiyesini huzurunuzda samimiyetle açıklamış olduk. Özür dilerim.

BAŞKAN — Ziya Müezzinoğlu.

ZIYA MÜEZZİNOĞLU — Muhterem arkadaşlar; öyle zannediyorum ki; ifade şekli itibarıyla biraz talihsiz bir madde ile karşışarıya bulunuyoruz ve bu yüzden de komisyon bidadette haklı olmyan tenkidlere mâruz kalmıştır. Sayın Turan Güneş'in ilk konuşmasından sonra mevzu tavazzuh etmiş bulunuyordu. İfade edildiği gibi, bu madde aslında, idareye mezuniyet veren bir maddedir. Zorlama bahis mevzuu değildir. Meselenin hassasiyetle karşılanan bu cephesinin iyice aydınlanması için memleketimizde cari tatbikatın göz önünde bulundurulması lâzımdır. Bilindiği gibi, halen cari rejim şudur : Bir tarafta hususi teşebbüsler, diğer tarafta İktisadi Devlet Teşekkülleri ve nihayet bir de, özel teşebbüsle, İktisadi Devlet Teşekküllerinin iştirak halinde meydana getirdikleri miks teşekküller vardır. Buraya konulan madde ile, bundan sonra kurulacak teşekküllerin iştirak meselesi tanzim edilmek isteniyor. Maddenin ifade şekli, bir zorlama ile olmyacağı istikametindedir.

Bu madde ile evvelemirde idareye, özel sermaye ile birleşerek teşebbüsler kurmak veya kurulmuş teşebbüslere katılmak salâhiyeti tanımakta; saniyen bu gibi teşebbüslerin yönetim ve denetimi düzenlenmektedir.

Yeni bir teşebbüs kurma veya kurulmuş bu teşebbüse katılma bahsinde maddenin ifade şekli âmir mahiyette her hangi bir hükmü ihtiva etmemektedir. İdare bir teşebbüs kurmak veya kurulmuş bir teşebbüse iştirak etmek için salâhiyete muhtaçtır; madde bu salâhiyeti ver-

mekte ve bunun kullanım şeklinin de kanunla düzenlenmesini derpiş etmektedir. Böylece umumi salâhiyetin kayıtsız şartsız kullanılması ve suiistimali önlemiş olacaktır.

Yönetim ve murakabe mevzuuna gelince; bilindiği gibi, aslında şirketlerin idare ve murakabesi Türk Ticaret Kanunu ile düzenlenmiştir. Başkaca bir hüküm derpiş edilmediği takdirde idarenin hususi teşebbüsle iştirak halinde kurduğu teşebbüslerin idare ve murakabelerinin de aynı hükümlere tâbi olması lâzımgelir. Halbuki teşebbüsün mahiyeti ve buna idarenin iştirak şekli çok defa hususi hükümlere ihtiyaç gösterebilir. Maddenin son fıkrası da bu ihtiyaca cevap vermekte ve bu mevzuun bir kanunla düzenlenmesini derpiş etmektedir. Bilindiği üzere, esasen bugünkü tatbikatta da sermayesinin % 50 sinden fazlası Devlete ait teşebbüslerin idare ve murakabesi hususi bir kanunla tanzim edilmiş bulunmaktadır. Mevzuun bu cephelerini nazarı itibara alınca, öyle zannediyorum ki, bu maddenin haşiv olduğunu kabul etmek doğru olmaz. Belki madde noksandır. Yani sureti umumiyede idarenin teşebbüsler kurmak imkânından bahsetmemiştir. Bunda derpiş ettiğimiz takdirde mevzuu bütün cepheleriyle kavrayacak maddeyi itmam etmiş ve bu şekilde maddeye hayatiyet vermiş oluruz. Bu maksadı istihdaf için hazırladığımız bir önergeyi Riyaset makamına takdim ettik. Müsaade ederseniz metnini okumak isterim :

«Madde 129. — İdare, kanunlarda gösterilen hallerde sermayesinin tamamı kendisine ait iktisadi teşebbüsler kurabileceği gibi özel sermaye ile de birleşerek teşebbüsler kurabilir veya kurulmuş teşebbüslere katılabilir. Bu gibi teşebbüslerin yönetim ve denetimi kanunla düzenlenir.»

Muhterem arkadaşlar, bu önergemiz iltifat görürse; öyle zannediyorum ki müzakere mevzuu olan madde tavih edilmiş, Anayasaya istenilen, arzu edilen kayıt konmuş ve maksada uygun bir hüviyet almış olacaktır. Takdir Yüksek Heyetinizindir.

BAŞKAN — Sayın Cemil Sait Barlas.

CEMİL SAİT BARLAS — Muhterem arkadaşlarım, hususi teşebbüsün serbest olarak mukaveleler yapması, çalışması hakikaten güzel şeylerdir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında,

yapılan ihtilâlden sonra hazırlanmakta olan Anayasada özel teşebbüs üzerinde bu kadar durulması, çok iyi bir şeydir.

Şimdi, sermayesinin % 50'nden çoğu değil, % 50'nden azı dâhi olduğu zaman böyle bir kayda lüzum vardır.

Arkadaşlar, önce size üç dört misal vereyim. Ondan sonra Devletin kalkınmasıyla ilgili hükümü siz verin. Kalkınıp kalkınmayacağı hususundaki neticeyi siz çıkarın.

Bir misal olarak, Denizbank'ı vereyim. Bu müessese aşağı - yukarı bir şirket halinde idare edilir.

Arkadaşlar, bu Denizbank'ın sermayesinin % 90'ını Devlete aittir. Fakat, Anonim şirket halinde kurulduğu günden bugüne kadar murakabe edilmemiştir. Şunu da arz edeyim ki orada dönen sermaye zannederim Türkiye bütçesinin % 10'nu tutar. Ve bunun parasını biz mükellefler veririz. Paramızı murakabe edemeyiz.

Şeker Şirketi kuruluş sermayesinin % 49'unu Devlete ait. Biz bunu kontrol edemeyiz.

ADNAN BAŞER — Murakabe ediyoruz.

CEMİL SAİT BARLAS (Devamla) — Benim dediğim iktisadi kontroldür beyefendi. Normal bir iktisadi teşebbüsün, usulü dairesinde, Batılı memleketlerdeki usulü dairesindeki murakabesinden bahsediyorum. Şimdi bu maddeden maksat şudur; Devlet bir teşekküle, bir işe iştirak edecek. Anonim şirket halinde. 3460 sayılı Kanun dairesinde mi iştirak edecek, veyahut hususi bir hükümle mi iştirak edecek, bu maddenin ışığı altında düzenlenecek kanunla belirlenecektir. Bu madde yerinde bir maddedir.

Özel teşebbüs nasıl korunur? Özel teşebbüs vergi bakımından korunur. Devletin vazifesi, iştiraklere girerken, millî sermayeyi korumaktır. Onun için, bu maddeye hakikaten ihtiyaç vardır, arkadaşlar. Bu madde olmazsa, bu iş yürümez arkadaşlar. Millî serveti heder etmek istemiyorsak, iştirak halinde bulunduğu teşekküldeki sermaye % 10 Devlet sermayesi de olsa, bir teşekkül Devlet tarafından murakabe edilmelidir. Bu maddenin aynen kalması lâzımdır.

BAŞKAN — Buyurun, Komisyon Sözcüsü.

MUAMMER AKSOY — Kendi adıma konuşuyorum.

Muhterem arkadaşlar, bu madde karşısında

bâzi arkadaşlarımız, lüzumsuz bir endişe gösterdiler.

Kelimeleri, fıkraları, maddeleri kül halinde mânalandırmak, tefsirde asla gözden uzak tutulmıyacak pek önemli bir hukuki esastır. Yoksa, bir maddeyi hükümlerden teerit ederek, bütün diğer hükümleri unutarak, ona başlıbaşına ve sırf lûgat mânasına göre bir muhteva vermeye kalkışmak, hukukta artık kabul edilen bir yol değildir. Şimdi önce, «Bu madde nerede, hangi bölümde bulunmaktadır ve hangi meseleyi düzenlemektedir?» sorusunu cevaplandıralım. İşte ben deniz sırf bu noktayı belirtmek için huzuruza gelmiş bulunuyorum. Bu noktaya ilişkin mâruzatım, gösterecektir ki, endişeye hiç mahal yoktur; ve maddeye, bâzi arkadaşlarımızın tevehüh ettiği mânayı vermek imkânsızdır. Bu maddede, «Devlet hâkimiyetiyle fert hak ve hürriyetleri arasındaki münasebeti düzenliyen, sınırı gösteren» bir hüküm bahis konusu değildir. Yüksek Heyetinizce malûmdur ki, Devlet hâkimiyetiyle - tâbir caiz ise - «ferdin hâkimiyet alanı» arasındaki münasebeti, yani hürriyetleri düzenliyen hükümler, «kişi hak ve hürriyetleri» kısmında yer almıştır. Bir de sistem bakımından kaidenin istisnası olarak, fevkalâde hal ve sıkıyönetimle ilgili hükümler vardır. İşte Anayasa, bu «kişi hak ve hürriyetleri» kısmında özel teşebbüs hakkında hangi hüküm ve esasları koyduysa, özel teşebbüs ile Devlet arasındaki münasebet buna göre düzenlenecektir. Şu halde görüşme konusu olan hüküm ile, Devletin ferdi hürriyetler alanına ne dereceye kadar müdahale etme yetkisine sahibolduğu hususunun düzenlenmiş bulunması bahis konusu olamaz. Bu maddede idarenin diğer Devlet organları karşısındaki yetki durumu düzenlenmiştir. İdareye deniyor ki, «Özel teşebbüsle birlikte iş gören bahis konusu olursa, ancak kanunların koyduğu sınırlar dâhilinde hareket edebilirsin!»

Özel teşebbüse, hangi şartlar altında, onun irâdesi hilâfına dahi el konabileceği hususu ise, biraz önce belirttiğimiz gibi, burada değil, «kişi hak ve hürriyetleri» kısmında halledilmiştir. Aynı esaslar, burada da uygulanacaktır. O halde idare, bu hakların çerçevesi içerisinde kalmak üzere düzenlenecek kanunlara tâbidir.

Binaenaleyh, - tâbiri caizse - evin içindeki münasebetleri yani devlet organları arasında-

ki münasebeti düzenliyen bir hükümden, ferdi hak ve hürriyetler alanında neticeler çıkarmaya kalkışmak, tam mânasiyle aşırı bir alınganlıktır. Evet, bur kürsüde açıkça ifade edelim ki, Anayasa projesinde «Sosyal adalet» kelimesini, «Çalışma esası» tâbirini gören birçok şahsın, birdenbire tüyleri ürperiyor; ve bu şahısları artık diğer hükümleri normal bir muhakeme ve objektif ölçü ile değerlendiremez hale geliyorlar. Her kelimeden akla gelmiyecek mânalar çıkarılmaya kalkışılıyor. O kadar ki, bu hava, Hukuk Fakültesine de intikal ettirilmiş ve oradaki bazı şahıslar, bakınız ne mâsum tâbirlerden, ne mânalar çıkarmışlar:

Mülkiyetle ilgili maddede, tâbiri Türkçeleştirirken, Redaksiyon Komitesinde olan ve Türkçeleştirme üstünde bilhassa duran Sayın Profesör Velidedeoğlu, bir Medeni Hukuk Ordinarius Profesörü olarak eski Anayasadaki «temellük» tâbiri yerine, «mülk edinme» tâbirini teklif etti ve bu tâbir hepimize menus geldi, kabul ettik. Zaten eski Anayasamızın 1945 te Türkçeleştirilmiş olan metninde de 70 nci madde bu tâbir aynen kullanılmıştır. Bakınız-Ankara Hukuk Fakültesine kadar intikal eden, şüphe ve vehim dalgası, bu mâsum tâbirden, ne garip, ne akla gelmez, ne akıla sığmaz mânalar çıkarıyor. Anayasa'da sadece mülk «edinme» diyor, «ama mülkü muhafazadan» hiç bahsetmiyoruz; böylece Devletin, bir kere edinilen mülkü istediği gibi elden alabilmesini mümkün kılmak istiyormuşuz.

Eğer kelimeler bu zihniyetle; ve ne hukuk ve ne de mantık kaidelerine uymayan kelime oyunu metodlarıyla tefsir edilmiye kalkışılırsa, o zaman, «idare ile kanun koyucu arasındaki münasebeti düzenliyen bir hükümden, fertle Devlet arasındaki münasebete ilişkin mânalar çıkarmak» gibi garip sonuçlara da elbette ulaşılabilir. Hattâ her hükümden, akıldan geçmiyecek mânalar çıkarmak, hiç de zor değildir. Binaenaleyh, arkadaşlarımız hüsnüniyetle, fakat umumi bir şüphe ve vehim havasının tesiri altında düşünmektedirler. Halbuki bu maddede endişe edilecek bir cihet yoktur.

Turan Güneş'in de belirttiği üzere, idarenin istediği gibi keyfi hareket etmesine mâni olmak ve onu bir kere daha kanun koyucunun direktifleriyle bağlamak için bu hükmü koymak istedik. (Alkışlar)

Bu maddede endişe edecek bir husus yoktur. Turan Güneş'in de belirttiği gibi, idare istediği gibi keyfi hareket edecek mânası olmadığı için, bir hükümler geliyoruz. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Rauf Gökçen.

RAUF GÖKÇEN — Sayın Güneş'e cevap vermek isterim. Memlekette Hukuk fakülteleri var, lediler. Düşük iktidar devrinde de hukuk fakültelerimiz vardı. Ancak, onlar kan dökmek suretiyle, kuvvet zoru ile, Devleti, milleti ve her şeyi o iktidarı elinden kurtarabilirdi. Bunu hep biliyoruz.

Efendim, Devletçilik anlayışı üzerinde arkadaşlarla münakaşanın yeri her halde burası değildir. Bunu takdir ediyorum. Fakat Sayın Barlas, bilhassa devletçilik yönünden meseleyi ele alarak; idare ile devlet anlayışında fark olmadığını ihsas ederek benim yanılmadığımı belirttiler. Kendilerine teşekkür ederim. Diğer bir sözcü arkadaşımız, Devletin, her hangi özel bir teşebbüse iştirakinde, özel teşebbüsün zayıf durumda olmaması lâzımdır diyor. Pekiyi, ne zaman iştirak etsin? Çok kazandığı zaman mı iştirak etsin? Çok kazandığı zaman iştirak edecekse, bırakınız da bu kazanımı sahibi bulunan özel teşebbüs Devlet iştirakini talebetsin.

Ayrıca; devletçiliğin bugüne kadarki, tatbikatından, nasıl gayriiktisadi çalışan bir idare olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz.

Memleket efkârı umumiyesinde yerleşmiş, anlayış muvacehesinde, bundan sonraki tatbikatta da, daha farklı neticeler ümitlenmiyorum. Öyle ise özel teşebbüsü himaye, memleketin kalkınmasına celme takmak değil, bilâkis en iktisadi yolda memleketin kalkınmasını sağlayacak bir yoldur. Ancak Devlet, özel teşebbüse o şekilde müdahale etmeli ki, bu himaye olsun. Aksi halde «himaye» lâftan ibaret kalır. Geçmiş iktidar birçok sanayi müesseseleri kurdurdu. Fakat bir ara Amerikan yardımından faydalananak gümrük kapılarını ağzına kadar açtı ve bu yerli teşebbüsleri iflâsla karşı karşıya getirdi. Devlet eğer özel teşebbüsü himaye edecekse, onu destekliyecekse, bunu, zorla iştirak ederek değil, bazı yeni hükümlerle, onların faaliyetlerini serbest bırakarak yapmalıdır.

Bu bakımdan Sayın Komisyon Sözcüsü arkadaşımızın ifade ettiği gibi, bu maddenin tamamen kaldırılması cihetine giderek değil de, sa-

dece özel teşebbüsü zorla zaptetme şeklinde anlaşılan hükmü kaldırmak suretiyle, onu himaye edici bir madde haline getirmekle işi halletsin. Bu takdirde ben de iştirak edeceğim, arkadaşlar.

BAŞKAN — Sayın Kâmil Başaran.

KÂMİL BAŞARAN — Muhterem arkadaşlarım, maddenin ilk redaksiyon şekli hakikaten bendenizi de, birçok arkadaşlarım gibi, endişeye düşürmüştü. Fakat muhterem Komisyon Sözcüsü Muammer Aksoy arkadaşımızın izahatından sonra, madde hakiki mânasını almış bulunmaktadır.

Ben burada başka bir konuda bir hususu tebarüz ettirmek istiyorum.

İdarenin yani bugünkü tatbikattaki şekliyle Devletin iştirak edeceği ve İktisadi Devlet teşekkülleri dediğimiz müesseselerin özel teşebbüsle karşılıklı çalışmasının ne şekilde olması bakımından bu maddeye bir fıkra eklenmesini arz edeceğim. O da şudur; idarenin yani Devletin sermaye katmak suretiyle iştirak ettiği teşebbüslerde Devlet iştirakçi olması sebebiyle bunların hammadde temini ve daha başka surette bu teşebbüslerin işletmesi için lâzımgelen hususlardan daima kendisini iltizam eder mahiyette hareket etmeyi görmektedir. Bu bir bakıma da tabiidir. Bu itibarla bu şekilde hareketi neticesinde aynı işle meşgul olan diğer özel teşebbüsler Devletin iştirak etmiş olduğu teşebbüsler karşısında aynı şekilde rekabet etmek imkânından mahrum bulunmaktadırlar. Ve bu itibarla, gelişme imkânına sahibolmaktadırlar.

Meselâ bir özel teşebbüs, kumaş istihsaline girişsin. Bir fabrika kursun. Bu fabrika sümerbankın karşısında tutunamamaktadır. Aynı fabrikaya Sümerbank katılırsa, o zaman iş değişiyor. Sümerbankın karşısında, himayesiz kalan bir özel teşebbüs cılız kalmaya mahkûmdur. Çünkü, bu işin yapılması için lâzımgelen hammadde tahsisi hususunda Devlet, hususi teşebbüsleri koruyamamaktadır. Özel teşebbüsü kollamak ve tahsis edilecek malların fiyatlarını daha düşük tutmak. Ve bu suretle o teşebbüsler hammaddeleri daha ucuza temin edecek, özel teşebbüs halinde çalışan fabrikaya, işletmeye nazaran, daha düşük fiyatla mal istihsal edilmesi mümkün olacaktır. Böylece özel teşebbüs, onun karşısında piyasaya sürülen madde-

lerin fiyatlarının tesbiti bakımından, rekabet etmek imkânından mahrum bulunmaktadır.

Daha fazla vaktinizi almyacağım; şu küçük misalim de, sanıyorum ki arz etmek istediğim hususu yüksek nazarlarınıza sermiş bulunuyor. Bu itibarla 129 nu maddeye bir son fıkra eklediğimiz takdirde, bu eşitsizlik ortadan kalkacak ve özel teşebbüsün de İktisadi Devlet Teşekkülleri karşısında gelişebilecek imkânına sahibolabileceğini zannediyorum. Şöyle; «Devlet iktisadi teşebbüsleriyle özel teşebbüslerin eşit şartlar içinde çalışması esastır»

Bu hususta bir takrir veriyorum. Kabulünü rica ederim.

BAŞKAN — Buyurun.

FEVZİ LUTFİ KARAOSMANOĞLU —

Muhterem arkadaşlarım, bendenizi şimdi kürsüye sevk eden şey, konuşan arkadaşlarımızın bâzı sözleridir.

Anayasanın heyeti unumiyesi görüşülürken dikkat ettim, bütün konuşan arkadaşlar, Anayasanın güzel tanzim edilmesini övüyorlardı, teşvik ve teşci ediyorlar, takdirle karşılıyorlardı.

Fakat maddelerin müzakeresi sırasında Komisyon mensup kıymetli arkadaşlarımızın o kadar büyük ısrarla, konuşan arkadaşları ikna etmek için çalışmalarına rağmen, maddeler gene başka mânada anlaşılmaya geyret ediliyor. Dendi ki, bu Anayasa, yalnız bu Komisyondaki arkadaşlarımız mı eseri olacak? Yalnız, Komisyonun mu eseri olacak? Hayır arkadaşlar. Bütün bir milletin, çeşitli cereyanlarının, çeşitli zümrelerinin eseri olacaktır. Sizler, zübdeyi temsil eden bir heyetsiniz; bu Anayasa, hepimizin Anayasası, hepimizin eseri olacaktır. Onun için arkadaşlarımız, bu suretle, bu kadar musir olmalarını rica edeceğim. Bu madde böyle kalırsa ve en son fıkrası bu gibi teşebbüslerin yönetimi ve denetimi kanunla düzenlenir dediği zaman ürkerim ben bundan. Sayın Güneş izah ettiler, mutmain oldum, Sayın Paksüt izah ettiler mutmain oldum. Fakat o kadar uzun izahatı her zaman her yerde verecekler mi?.. Vermeye mecbur olmak mı lâzım?.. Bu izahattan burada çıkacak olan fikri burada şimdi tesbit etmek daha iyi olmaz mı?.. Şimdi anlıyorum tefsir ilmi neden meydana gelmiş. Demek ki madde yazılacak onun tefsiri şerhi düşünülecek, arkadaşlar, buna lüzum kalmadan maddeyi vuzuha

kavuşturmak mümkündür. Meseleyi şöyle görürsek, kendileri daha iyi bilirler, «veya kurulmuş teşebbüslerin sahiplerinin isteği, arzusu, rızası» dediğimiz zaman, yanlış anlamalara meydan vermemiş olacak, özel teşebbüs de memlekette tam mânasiyle gelişme imkânını bulacaktır.

İstirham ediyorum, maddeyi tefsir, tavih etmek suretiyle açıklamayalım, maddeye doğrudan doğruya vuzuh verelim, korkacak, şüphe edecek, endişe verecek birşey bırakmayalım. Madde böyle kalırsa, hakikaten ben de özel teşebbüsün âkibetinden korkarım, düzeltilmesini rica ediyorum.

BAŞKAN — Efendim, şimdi, bu madde hakkında yeterlik önermeleri var. Yalnız, Emin Soysal arka daşımız bir soru soracaklardır.

Buyurunuz efendim.

EMİN SOYSAL — Efendim, bendeniz soru sormuyacağım. Çünkü, ne sorsam, Komisyon aksine cevap verecektir. Onun için sormuyorum efendim.

BAŞKAN — Yeterlik önermelerini okuyoruz efendim.

Sayın Başkanlığa

Kâfi derecede tenevvür ettik. Lûtfen 129 neu maddeyi reye arz ediniz.

A. Hikmet Onat

Yüksek Başkanlığa

129 neu madde hakkındaki konuşmalarla durum aydınlanmış olduğundan, görüşmelerin yeterliğini arz ve teklif ederiz.

İ. S. Çakıroğlu

F. Üstün

Zeki Tekiner

BAŞKAN — Söz isteyen yok. Yeterlik önermelerini oya sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir efendim.

Şimdi, madde hakkında verilmiş önermeleri okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

Şifahen arz ettiğim sebeplerle 129 neu maddenin kaldırılmasını arz ve teklif ederim.

Raif Aybar

Yüksek Başkanlığa

129 neu madde; bugüne kadar özel teşebbüsle devletin ortaklıklar kurmasını önleyici veya

güçleştirici bir durum bulunmadığına göre; sadece devletin özel teşebbüse, kanunlarla ve zorla iştirakini mümkün kılan bir karakterdedir.

Böyle bir müeyyidenin Anayasada yer alması, özel teşebbüsler için; daimî bir huzursuzluk ve «Devletin tasallutu» korkusunu, «Demokles'in kılıcı» misali, daimî bir tehdit haline getirmektedir.

Bu madde, özel teşebbüsü tahribedicidir. Bu sebeple, maddenin olduğu gibi Anayasadan çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Saygılarımla.

Rauf Gökçen

Yüksek Başkanlığa

129 neu maddenin aşağıdaki şekilde tadilini arz ve teklif ederiz.

Ziya Müezzinoğlu

Adnan Başer

Madde 129. — İdare kanunlarında gösterilen hallerde sermayesinin tamamı kendisine ait iktisadi teşebbüsler kurabileceği gibi özel sermayeyle de birleşerek teşebbüsler kurabilir veya kurulmuş teşebbüslere katılabilir.

Sermayesinin yarısından fazlası idareye ait olan teşebbüslerin yönetim ve denetimi kanunla düzenlenir.

Yüksek Başkanlığa

Kurulmuş kamu ve özel teşebbüslerin kurulları yanında hiç mesabesinde kalması dolayısıyla ve daima yeni teşebbüsler kurmak amacıyla ve özel teşebbüsü kuşkulandırmamak için 129 neu maddeden

«Veya kurulmuş teşebbüslere katılabilir» kısmının kaldırılmasını arz ve teklif ederim.

Feyyaz Köksal

Yüksek Başkanlığa

129 neu maddenin birinci fıkrasının sonundaki «veya kurulmuş teşebbüslere katılabilir» ilâvesinin metinden çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Şefik İnan

Yüksek Başkanlığa

129 neu maddeye aşağıdaki fıkranın ilâvesini arz ve teklif ederiz.

«İdarenin özel teşebbüse katılması onun muvafakatine bağlıdır.»

Mehmet Salim Hazerdağlı

Zeki Tekiner

Yüksek Başkanlığa

129 neu maddeye aşağıdaki fıkranın ilâvesini arz ve teklif ederiz.

Kâmil Başaran Mehmet Altınsoy

Fıkra : Devlet iktisadi teşebbüsleri ile özel teşebbüslerin eşit şartlar içinde çalışması esastır.

Yüksek Başkanlığa

129 neu madde başına: «Özel teşebbüsün rıza ve muvafakatiyle» kelimelerinin ilâvesini arz ve teklif ederim.

Hıfzı Oğuz Bekata

Yüksek Başkanlığa

Yapılan görüşmelerin ışığı altında ve Z. Müezzinoğlu'nun teklifi de nazara alınarak madde-nin yeniden yazılması maksadiyle komisyona ve-rilmesini saygularım ile arz ve teklif ederim.

Cahid Zamangil

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ —

Maddeyi geri istiyoruz efendim, bâzı haşviyat ilâve etmek üzere, geri istiyoruz.

BAŞKAN — Maddenin kaldırılmasına dair önerelerde okundu. Komisyon maddeyi geri istiyor. Maddenin kaldırılmasına dair önereleri tekrar okuyoruz.

(Rauf Gökçen'in öneresi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Efendim, bu önereler madde-nin kaldırılması hakkındadır. Oylarınıza sunu-yorum; kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edil-memiştir efendim.

SÖZCÜ TURAN GÜNEŞ — Efendim, mad-deyi, bâzı haşviyat ilâvesi için önergelerle be-raber komisyona iadesini istiyoruz.

HIFZI OĞUZ BEKATA — Efendim, usûl hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurunuz efendim.

HIFZI OĞUZ BEKATA — Muhterem arka-daşlar, Komisyon sözcüsü muhterem arkadaşı-mız Turan Güneş'in, şöyle bir sözüne şimdi şahit olduk: «Maddeyi, bâzı haşviyat ilâvesi için, önergelerle beraber bize veriniz» dediler.

BAHIR ERSOY — Tetkik için.

HIFZI OĞUZ BEKATA — (Devamla) — Hayır; haşviyat dendi.

Ben, arkadaşımızı çok severim. Fakat Mec-lise hürmet edilmesi şarttır.

Arkadaşlar, bizim milletçe çektiğimiz sıkıntı; bir bakıma her hangi bir mevki almış olan arkadaşların topluluklara karşı

hürmetsizliklerinden ileri gelmektedir. Şim-diye kadar geçen müzakereler esnasında kim-se dilini bozmadı. Hattâ bâzı teknik yanlışlık-lara rağmen, fazla ısrar etmedik. Ama burada bir arkadaş tavrı vermiştir, bu kadar üzerinde durulmuş direnip, ve Meclis kabul etmiştir. Bu-na rağmen, ilâve dediğim dedik demeye hiç kimsenin hakkı yoktur. Bu itibarla Güneş'ten sözünü geri almasını rica ederim.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ —

Muhterem arkadaşlarım; hakikaten buradaki müzakereler esnasında yalnız komisyon değil, birçok maddeler hakkında arkadaşlarımız bu-nun haşiv olduğunu, çıkarılması lâzımgeldiğini ve bâzan de haşiv olmakla beraber kalmasında fayda olduğunu söylediler. Bu bakımdan bir hakaret mânasına alınmamalıdır. Eğer böyle anlaşılmissa, Yüksek Meclis huzurunda özür dilerim.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, şunu söyle-mek mecburiyetindeyim ki, Anayasa huzurunu-za geldiği zaman bâzı arkadaşlar, bunu bâzı arka fikirlerin ürkek ifadeleri olarak vasıflan-dırdılar. Bu durum muvacehesinde komisyonun hassasiyetini takdir edersiniz.

Bu maddenin müzakeresinde de, hukuka ve mantığa uygun olarak komisyon maddenin al-tında hiçbir şey yatmadığını defalarca samimi-yetle beyan etti. Buna rağmen sanki madde herkesin malını mülkünü elinden alıyormuş gibi, komisyon, rıza ibaresini koymamakta ısrar edi-yor, denilmektedir. Madde zaten zımın da rızayı ihtiva ettiğine göre komisyonun buna ilâve edilecek olan rıza maddesinin bir haşiv ol-duğunu söylemesine ve bu yolla da Yüksek He-yetinize en ufak ölçüde hakaret ne demek, târi-zin bile aklından geçmediğinin beyan edilme-sine müsaade buyurulmasını istirham ederiz. (Alkışlar.)

ŞEFİK İNAN — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Ne hakkında?

ŞEFİK İNAN — İlk konuşmamda kullandı-ğım bir cümleyi kayıt ve şartları bertaraf ede-rek tekrar ettiler. Sataşma olmuştur. Cevap vermek isterim.

BAŞKAN — Riyaset sataşma olduğuna kaani değildir.

ŞEFİK İNAN — İsrar ediyorum, vardır.

BAŞKAN — Peki. Arkadaşımızın konuş-

masını isteyenler... Konuşmasını kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir efendim.

Şimdi efendim, Komisyon maddenin kendisine iadesini talebetmiştir. Bu suretle, verilmiş okunmuş olan önergeler, zapta geçmiştir. Tasvip buyurursanız, önergeleri Komisyona tevdi edeceğim. Madde ile birlikte önergelerin de komisyona verilmesini kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiş, madde komisyona verilmiştir.

c) Tabii servet kaynaklarının aranması ve işletilmesi.

MADDE 130. — Tabii servet kaynaklarının aranması ve işletilmesi Devlete aittir. Bu gibi arama ve işletmelerin özel teşebbüsle birleşmek suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması kanunun açık iznine bağlıdır.

BAŞKAN — Buyurun, Necip Bilge.

NECİP BİLGE — Muhterem arkadaşlarım, bu maddenin ifade tarzından çıkabilecek olan fena mânaları bertaraf etmek maksadiyle, komisyonun açıklama yapmasını rica etmek üzere buraya gelmiş bulunuyorum.

Bundan evvelki 129 ve 130 neu maddelerin gerekçesi yoktur. (İzaha ihtiyaç yoktur, madde, bugünkü durumun teyidinden ibarettir,) denilmektedir, bunlar için.

Halbuki, mevcut durum ile bu maddelerin ifade tarzı birbirlerine uygun değildir.

Ezümle, Medeni Kanunun 647 nci maddesi şöyle demektedir : Sahipsiz mallar ve menfaati umuma ait mallar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bu hükme istinaden 1954 te çıkarılmış olan Maden Kanunu da yine bu kanunun 641 nci maddesindeki ifade tarzını kullanarak, «Madenler Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunup, içinde buldukları arzın mülkiyetine tâbi değildir.» diyor. Halbuki burada 130 neu maddede görüyoruz ki; «Tabii servet kaynaklarının aranması ve işletilmesi Devlete aittir» tâbiri kullanılmaktadır. Mevcut mevzuatta Devletin hüküm ve tasarrufu lâzımdır, deniyor. Burada ise arama ve işletme hakkı Devlete aidolarak gösteriliyor. Bu bakımdan işbu hükme başka mânalar verilebilir. İzahat verilsin. Çünkü, Anayasanın yeni metninde işletme ve araştırma hakkının tamamen Devlete aidolduğu söylenince eski mevzuat dolayısıyla, yani halen yürürlükte bulunan mevzuat

dolayısıyla, hususi teşebbüsler tarafından arama ve işletilmesi yapılan madenler üzerindeki hakkın vuzuha varması şarttır. Tabii servet kaynaklarının işletilmesinde tereddüde meydan verilmemesi için, komisyonun izahat vermesini rica edeceğim.

BAŞKAN — Söz komisyonundur, efendim.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlarım, bu madde, bugünkü durumun muhafaza edilmesi için yazılmıştır. «Tabii servet kaynaklarının aranması ve işletilmesi Devlete aittir. Bu gibi arama ve işletmelerin özel teşebbüsle birleşmek suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması kanunun açık iznine bağlıdır.» Tabii servetler, bu arada yeraltı suları da Devletin tasarrufuna bırakılmıştır. Araştırma esas itibarıyla Devlete verilmiştir. Bunu tabii bulduk. Bütün tabii servet kaynaklarının işletilmesi Devletin iznine bağlıdır.. Devletin malı kelimesini doğru bulmadık. Devletin malı haline gelebilmesi için başka usullere ihtiyaç var. Bu tasarruf burada arama ve işletme ile ifade edilmiş zannediyorum. Mevcut Maden Kanununda da arama ve işletme gene Devletin müsaadesine tâbi bulunmaktadır. Nitekim bu gibi işletmeler, aramalar Maden Kanunundaki arama, Devlet tarafından ve özel teşebbüsle birlikte yapılacağı gibi, kanunda açıkça gösterilmişse özel teşebbüs de yapabilir, diyor. Binaenaleyh, yeraltı tabii servet kaynakları mülkiyet rejiminde bir değişiklik getirmediğimiz kanaatindeyiz.

MEHMET HAZERDAĞLI — Sual soracaktım, efendim.

BAŞKAN — Sualler, sözlerden sonra, efendim.

SEYFİ ÖZTÜRK — Muhterem arkadaşlarım, Sayın Necip Bilge'nin noktai nazarına iştiyak ediyorum. Anayasa prensipler vaz'eder, umumi tâbirleri buraya almak mecburiyetindeyiz. Aksi halde, birtakım yanlış anlamalara sebebiyet vermiş oluruz.

Devlet malı olduğuna göre, Devletin buradaki hükümranlık hakkına bağlamaktadır. Devletin aldığı birtakım kanuni tedbirlerle mülkiyet hakkı doğmaktadır. Bu, biraz evvel işaret edilen 641 nci maddede yer aldığı gibi, İsviçre Kanunu metninde de vardır, Roma hukukunda da vardır, resnulus, yani sahipsiz

mal. Bütün bu hukuki ölçüler içinde, komisyon lütfederse, İstanbul İlim Heyeti tasarısının 158 nci maddesinde veciz bir hüküm vardır, birinci fıkranın şu tarzda tadili mümkündür; (Memleketin tabii servet ve kaynakları Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Servet ve kaynakların aranması ve işletilmesi kanunla düzenlenir.) bugün halen mülkiyet konusu olan birçok araziler içindeki kaynaklar zaten özel kanunla düzenlenmektedir. Bu itibarla tatbikat bakımından bir seyyaliyetin bulunması faydalı olacaktır.

İkinci fıkrada özel teşebbüsü sınırlayıcı mahiyette bir ruh haletini fıkra içinde görüyorum ve maddeyi lâtif görmüyorum. Bu itibarla biraz umumiyet taşısın, servet ve kaynakların aranması, işletilmesi özel kanuna bırakılsın. Anayasa hükümleri böyle olmalıdır, nötr bir Anayasa çıkarıyorsak. Aksi halde iktidara gelecek partilerin iktisadi doktrinlerini bir serbesti içinde tatbikata koymaları imkânı kalmaz. Çünkü, madde servetlerin, kaynakların aranması ve işletilmesini mutlak surette Devlete bırakmıştır. Bu arama ve işletme hakları mutlak surette Devletin değildir. Bu itibarla bir tahrir veriyorum. Bu hem Medeni Kanunun metnine, hem de İstanbul tasarısındaki umumi hükümlere, hem de maden kanunlarına uygundur. Bu madde bu şekilde değiştirilirse iyi olacaktır, kanaatindeyim.

BAŞKAN — Mehmet Salim Hazerdağlı.

MEHMET SALİM HAZERDAĞLI — Muhterem arkadaşlar; servet kaynakları tâbirine sular da dâhil edilirse iyi olmaz. Hayatın % 99,5 unu teşkil eden suların Devlet tarafından işletilmesi, fert haklarına mühim bir müdahale olur. Bir kimsenin evinin içindeki bir kuyuya dahi Devlet karışır. Su gibi tabii bir hakkın servet kaynağı şeklinde telâkki edilmesi doğru değildir. Servet kaynaklarına suyun dâhil edilmemesi gerektiğini arz etmek için söz aldım.

BAŞKAN — Cemil Sait Barlas.

CEMİL SAİT BARLAS — Bu kanunda, yabancı şirketlerin, yerli şirketlerin işletmesine devredilmiş hususlar bahis konusu olabilir. Bunun dışında münakaşanın olabileceği aklımdan bile

geçmezdi. Liberal devletlerde tabii servetler devletindir. Böyle olduğu halde tabii servetlerin Devlete aid olup olmadığının münakaşası çoktan geçmiştir. Bu ne bir doktrin, ne de bir felsefedir. Doğrudan doğruya sermayesiz memleketlerin milli servetten faydalanması işidir. Atatürk hayatı iken çıkarılan iki kanunla maden işletmeleri sahiplerinden alınmış ve hiçbir kimse ağzını açmamıştır. Haksızsın denmiş 100 bin, 200 bin lira emek sarf etmeden kazanıyorsun, devlete aidolan bir şeyi çalıştırıyorsun, 1936 yılında Büyük Millet Meclisini, bu hususta hürmetle anarım, denmiş ki, bunları işletmek suretiyle senin 100, 200 bin kazanmaya hakkı yoktur, bir defaya mahsus olmak üzere, al sana 20 bin lira ve otur yerine denmiştir. Zonguldak kömürleri bu şekilde işletilmiştir. Binaenaleyh tabii servetleri zaten işletecek takati yoktur. Demin dışarda arkadaşlar söylüyorlardı, yabancı sermaye gelir gelmez diye. Arkadaşlar yabancı sermaye iki sebepten gelmez, birisi hudutta emniyet olmadığı zaman gelmez, ikincisi de memlekette sermayeye karşı, yalnız hususi değil, devlet sermayesine karşı konulan takyitler için gelmez. Meseiâ eski iktidar zamanında Kayseri Kombinasyonu Hükümet satacak denildiği zaman yerli sermaye dahi Devletle iş yapmaktan kaçtı. Binaenaleyh tabii servet devletindir dediğimiz zaman yerli olsun, yabancı olsun sermaye kaçmaz, 20 nci yılın doktrinine uymaz, doğrudan doğruya bugünkü hayat gerçeğine uymaz. Bu hususta arkadaşların münakaşasını fuzuli buluyorum. Bir arkadaşımız dedi ki, Devletin malı olmaz. Osmanlı İmparatorluğu zamanında, biliyorsunuz, pek çok şeyler vakıf idi, 3 sene işletilmeyen arazi devletindi. Müsaade buyurun da biraz memleketin yüksek menfaati ile, geri kalmış bir memleketin kalkınmasını icabettiren hükümler arasına bu gibi hususlarda özel teşebbüs yanında devlet teşebbüsünü de koyalım. Kıralın hakkını kırala, Devletin hakkını Devlete verelim. Devletin bu hakkı almalıyım arkadaşlar. (Alkışlar)

BAŞKAN — Daha söz alan bir hayli arkadaşımız vardır. Vakit ilerlediği için 24 Nisan 1961 Pazartesi günü saat 9,30 da toplanılmak üzere bugünkü Birleşime son veriyorum.

Kapanma saati : 13,05